

Petko Luković

SLOVENCI I SRPSKO-BUGARSKI RAT 1885. GODINE

(II. nadaljevanje in konec)

**Slovenačka javnost i potpisivanje primirja, 9/21. decembra 1885,
i mira, 19 (3. marta) februara 1886, između Srbije i Bugarske**

Po obustavljanju neprijateljstava na srpsko-bugarskom ratištu, 16/28. novembra 1885, do oficijelnog primirja nije odmah došlo. To iz razloga, što se u prvobitnim pregovorima o uslovima primirja, vođenih između Srbije i Bugarske, nije mogao naći zajednički jezik. Zbog toga je, na predlog austrougarskog ministra spoljnih poslova, grofa Gustava Kalnokyja, od bečkih vojnih predstavnika velikih sila, višeg generalštabnog oficira austrijske vojske kao predstavnika Austro-Ugarske i turskog, koji se imao javiti naknadno u Pirotu, formirana Međunarodna vojna komisija u Beču. Ona je u tom gradu imala prvu sednicu, 2/14. decembra, a dva dana docnije krenula je ka Pirotu preko Beograda i Niša. Već 9/21. decembra 1885, u Pirotu, ova Komisija je izradila uslove primirja, koje je srpska vlada, nakon izvesnog opiranja, ipak prihvatila. Prema ovim uslovima, primirje je imalo da traje od 9/21. decembra 1885. do 17 (1. marta) februara 1886, pa ako ga jedna strana iza tog datuma prekine, dužna je dati otkaz i to najmanje deset dana pre obnove neprijateljstava. Odlučeno je da se obe vojske povuku sa zauzetog zemljišta: srpska do 13/25, a bugarska do 15/27. decembra 1885, u podne. Kao delimitaciona linija služila je politička granica, duž koje je sa obe strane, po tri kilometra širine, određena neutralna zona. Kao najvažnije, u ovim uslovima primirja postavljen je zahtev da se odmah izvrši razmena zarobljenika i odrede delegati za zaključenje mira, što nije odgovaralo stavu srpske vlade, jer nije želela zaključenje mira, pa je neko vreme odbijala da akceptira te uslove. Posle dosta dugih i mučnih pogađanja oko otpočinjanja mirovnih pregovora, mesta ovih i učešća Turske kao sizerena Bugarske u njima, u januaru 1886. određeno je da Bukurešt bude mesto pregovora i da sa srpskim predstavnikom pregovara jedan turski i jedan bugarski predstavnik, s pravom samo na jedan glas. Pregovori o zaključenju mira između Srbije i Bugarske otpočeli su u Bukureštu, 23 (4. februara) januara 1886. i, nakon velikih teškoća, nastalih radi otklanjanja nesporazuma u vezi ratne odštete i zaključenja trgovinskog ugovora, potpisan je mirovni ugovor, 19 (3. marta) februara 1886. godine.³⁶⁶

U pregovorima između Bugarske i Srbije o uslovima primirja, vođenim krajem novembra i početkom decembra 1885, radi bugarskih zahteva: da se srpske trupe povuku iz okoline Vidina, a bugarske snage da ostanu na srpskoj teritoriji i da se, po zaključenju primirja, povedu pregovori o miru i srpskog odlučnog protivljenja tom stavu, uz insistiranje da se samo zaključi primirje i obe vojske povuku sa tuđe teritorije, došlo je u tim pregovorima do nepremostivih teškoća. Poslednji predlog srpske vlade o uslovima primirja dostavljen je drugoj zaraćenoj strani, 24 (6. decembra) novembra, uz isticanje da su srpske trupe ostale na liniji posednutoj 16/28. novembra, te poziva drugu zaraćenu stranu da odmah odredi komisiju za obeležavanje demarkacione linije i neutralne zone. Bugarska vlada je narednog dana dostavila negativan odgovor, ostajući pri ranijim zahtevima. Zbog toga je Srbija otpočela sa pripremama za nastavak rata protiv Bugarske. Mobilisan je ostatak I i II poziva, pa je bilo pod oružjem oko 100.000 ljudi; za načelnika Vrhovne komande srpske

³⁶⁶ Opširnije o događajima vezanim za sklapanje primirja, vođenju mirovnih pregovora i zaključenju mira u Bukureštu između Srbije i Bugarske, v.: Dr V. Đorđević, *Istorija srpsko-bugarskog rata 1885*, knj. druga: od Slivnice do Pirota ..., str. 1356—1410; Ščab na armijata-Voenno-istoričeska komisija, *Istorija na Srbsko-blgarskata vojna 1885 god.* ..., str. 757—779; S. Jovanović, *Srpsko-bugarski rat*, Vlada Milana Obrenovića, knj. treća: *Sabrana dela Slobodana Jovanovića*, IX ..., str. 301—310; V. J. Vučković, op. cit., str. 55—98; J. Mitev, *Istorija na Srbsko-blgarskata vojna 1885* ..., str. 421—435.

vojske postavljen je poznati vojskovođa iz zadnja dva srpsko-turska rata, general Đura Horvatić, koji je poboljšao borbeni moral trupa. Pored toga, obezbeđena je neophodno potrebna količina municije. Produženje rata po svaku cenu hteo je predsednik srpske vlade, Milutin Garašanin, dok je kralj Milan bio načisto sa tim da je posle Khevenhüllerove misije, kada je Austro-Ugarska garantovala Bugarskoj da će po primirju obavezno sledovati mir, bilo produženje rata iluzorno. U stvari, krajem 1885, u Srbiji su vršene ratne pripreme da bi se Bugarska prisilila na popuštanje u svojim zahtevima za zaključenje primirja i vođenje mirovnih pregovora.³⁶⁷

O najvažnijem, što se tiče pregovora o uslovima primirja između Srbije i Bugarske i pripremama Srbije za obnovu borbenih dejstava protiv Bugarske, slovenačka javnost je bila i blagovremeno i u dovoljnoj meri upoznata. Do toga je došlo otuda, što su slovenački listovi nastojali da o najvažnijem, što se tiče srpsko-bugarskih odnosa, obaveste svoje čitaoce. Kako nam izgleda, u tom pogledu je prednjačio organ slovenačkih klerikalaca. Zbog toga ćemo prvo razmotriti sastave ovog lista, koji je naročito oštro istupao protiv intenzivnih priprema Srbije za obnovu rata protiv Bugarske. Već u broju od 2. decembra, u rubrici »Telegrami«, objavljen je telegrafski izveštaj iz Beograda od 1. decembra, u kome je navedeno kako je srpska vlada naredila da se u svim okružnim mestima izvrši regrutovanje dobrovoljaca. »Tu ih se je prijavilo 300 i već su otišli za Niš«. Srbija se opet intenzivno naoružava: druga grupa regruta je na putu za bojište, a treća grupa ovih je već pozvana pod oružje. Ne odobravajući ovaj potez srpske vlade, redakcija ovog lista je primetila: »Po svoj prilici, Milan stvarno hoće da iskoristi obustavu neprijateljstava za popunu svoje poražene vojske. Vr«. Nešto niže, naveden je telegrafski izveštaj iz Pirota od 2. decembra, u kome je tačno navedeno, kako će kao prvi uslov za potpisivanje primirja od strane Bugarske biti postavljen zahtev »da se Srbi potpuno povuku iz okoline Vidina«.³⁶⁸ Narednog dana, u istoj rubrici ovog lista, u telegrafskom izveštaju iz Londona od 2. decembra, kratko je saopšteno kako je »Times« iz srpskog izvora saznao, »da Srbi nameravaju rat nastaviti odmah po zahtevu Bugara od njih da plate ratnu odštetu«. Otvoreno podvrgavajući takav stav Srbije oštroj osudi, redakcija ovog lista je, iza teksta telegrafskog izveštaja, stojeći na probugarskoj poziciji, sasvim određeno i skoro deciderano poduprla takav zahtev ako usledi od strane bugarskog vladara za pokriće troškova u ratu, koga je Srbija nametnula Bugarskoj,³⁶⁹ što je i u narednom broju, nakon saopštenja, bez navođenja datuma, da su Bugari odbili kao uslove primirja predlog Srba da primirje traje do 13. januara 1886. i da prednje straže ostanu na liniji gde su bile 28. novembra, predloživši da se srpske snage povuku sa bugarske teritorije, a bugarske da ostanu na srpskoj zemlji i da, nakon zaključenja primirja, otpočinu mirovni pregovori,³⁷⁰ istaknuto ovo: »Čudno je da Milan otvoreno odbija da u dinarima plati ratnu odštetu, uprkos tome da je sâm mislio, ako izvojuje pobedu, zahtevati 40.000.000 franaka i tri bugarska okruga zemlje. Što bi bilo u slučaju pobeđe za Milana pravo, mora mu takođe i sada, u suprot-

³⁶⁷ Opširnije o srpsko-bugarskim pregovorima o uslovima primirja i ratnim pripremama Srbije, v.: S. Jovanović, *Srpsko-bugarski rat*, Vlada Milana Obrenovića, knj. treća, *Sabrana dela Slobodana Jovanovića*, IX, str. 301–302, 304–305; V. J. Vučković, op. cit., str. 57, 59–60; J. Mitev, *Istorija na Srpsko-bugarskata vojna 1885*, ..., str. 426–428.

³⁶⁸ »Slovenec« 276, 2. XII 1885.

³⁶⁹ o čemu tamo stoji doslovno zabeleženo ovo: »To je že zopet ponovljena samogolotnost srbska! Da si zemljo niti pedi ne sme prisvojiti Aleksander, objavil mu je grof Khevenhüller, s čem naj se potem odškoduje za stroške, ki so mu jih Srbi lahkomišljeno in samopašno na glavo nakopali. Vr«. (»Slovenec« 277, 3. XII 1885).

³⁷⁰ što je, uglavnom, tačno. U pregovorima između Bugarske i Srbije, vođenim odmah iza obustave neprijateljstava, tj. krajem novembra i početkom decembra 1885, došlo je do nepremostivih teškoća i opasnosti da se rat nastavi. Takva situacija je usledila otuda, što se bugarska strana nije držala postignutog sporazuma između bugarskog kneza, Alexandra Battenberga, i austrougarskog poslanika u Beogradu, grofa Rudolfa Khevenhüllera, da se trupe imaju zadržati na liniji koje su posele 16/28. novembra 1885, pre podne. Bugari su tražili povlačenje srpskih snaga sa teritorije kod Vidina, a da njihove trupe ostanu u Pirotu, odbijali su potrebu utvrđivanja rokova primirja i odlučno su zahtevali, bojeći se da srpska strana ne iskoristi primirje za intenzivne pripreme u cilju nastavljanja rata, da po zaključenju primirja Srbija naimenuje punomoćnike za zaključenje mira. Srbija je tražila obostrano povlačenje trupa sa posednutog zemljišta i da se u uslove primirja, koji su vojnog karaktera, ne unosi klauzula o mirovnim pregovorima, koja je kategorija političkog značaja (V. J. Vučković, op. cit., str. 59).

nom slučaju, biti po volji, bar što se tiče novčane odštete! U zaključku ovog sastava, navedeno je da srpska vlada nastavlja sa regrutovanjem dobrovoljaca, »kojima na ruku daje po 30 franaka, a potom svakom po 1 franak plate. Osim toga, naručila je mnogo municije.«³⁷¹ Dalje je u ovom listu, sredinom prve dekade decembra, navedeno da, tobože, srpska vlada traži da Austro-Ugarska okupira Srbiju, kako bi se ova uspešnije odupirala sklapanju mira sa Bugarskom i hvalisavo isticala, »kako bi bugarska vojska bila potučena da se Austro-Ugarska nije umešala«, što nije tačno, jer su Bugari kod Slivnice i Pirota Srbe odsudno pobedili, a u broju od 7. decembra, u ovom listu je navedeno kako Turska nastoji da učestvuje u srpsko-bugarskim mirovnim pregovorima, iako se držala po strani dok je rat trajao, pokazujući da ni sada nije za mir, kako je napomenuto u broju od 21. decembra ovog lista, budući da je na granici prema Istočnoj Rumeliji, navodno koncentrisala 100.000 vojnika.³⁷² pa je, u broju od 10. decembra ovog lista, navedeno da Srbija, zbog svog vladara, koji se »oslanja na novoregrutovanu vojsku, slabo uhranjenu i nezadovoljnu«, jačine oko 100.000 ljudi, ne žuri sa sklapanjem mira sa Bugarskom, jer joj postavlja ponižavajuće i neprihvatljive uslove, a pored toga, njen vladar ne želi da pregovara sa Bugarskom već s njenim sizerenom, Turskom, dok je dva dana docnije, u rubrici »Telegrami«, u telegrafskom izveštaju iz Sofije od 12. decembra, navedeno kako je bugarski ministar spoljnih poslova obrazložio velikim silama da Bugarska ne može prihvatiti srpske uslove primirja, jer se u njima zanemaruje sklapanje mira, izrazivši nadu »da će se velike sile zauzeti za Bugarsku i omogućiti joj da zaključi primirje, kome bi sledovalo potpisivanje ugovora o časnom i dugotrajnom miru.«³⁷³ Pored toga, u drugoj i početkom treće dekade decembra, »Slovenec« je svojim čitaocima prezentirao sledeće: da su Bugari veoma borbeni i vredan narod, kako je podvučeno u prvom delu uvodnika s naslovom »Narodi na Balkanu I, Bogari«, objavljenom u broju od 12. decembra; da srpski narod ima istorijsku prošlost vrednu poštovanja i da Turci nisu nikada vladali Srbijom u pravom smislu te reči, jer je faktički uprava bila u rukama prvaka srpskog naroda, kako je navedeno u drugom delu uvodnika s naslovom »Narodi na Balkanu II. Srbi in njihovo pravo«, objavljenom u brojevima od 14. i 15. decembra; da je u izgledu atentat na kralja Milana; da je kategorička tvrdnja predsednika srpske vlade, Milutina Garašanina, kako Srbi od Bugara nisu poraženi posve deplasirana, jer u slivničkoj bici, 17—19. novembra, i u boju kod Pirota, 26—27. novembra, srpske snage su pretrpele odsudne poraze, kako je navedeno u broju od 18. decembra, u rubrici »Politični pregled. Vnanje države«, i u uvodniku s naslovom »Mir ljudem na Balkanu«, objavljenom u broju od 19. decembra;³⁷⁴ i da predsednik bugarske vlade, Petko Karavelov, zahteva priključenje Bugarskoj Pirota, radi odbrane Sofije, i Vranja, zbog zabijanja klina između Srbije i Makedonije, stoji u broju od 22. decembra, organa slovenačkih klerikalaca. u rubrici »Politični pregled. Vnanje države.«³⁷⁵

³⁷¹ Up.: »Slovenec« 277, 278 od 3. i 4. XII 1885.

³⁷² Što je tačno, kad se radi o težnji Porte da učestvuje u mirovnim pregovorima sa Srbijom kao sizeren Bugarske. Međutim, Porta je oficijelno od velikih sila i Srbije zatražila da učestvuje u pregovorima o zaključenju mira između Kraljevine Srbije i Kneževine Bugarske po zaključenju primirja, krajem decembra 1885. Turska je nameravala da ona, umesto Bugarske, kao njen sizeren, vodi pregovore sa Srbijom. Kneževina Bugarska se tome odlučno suprotstavila, smatrajući da kad joj Turska nije pomogla u ratu nema pravo da se sada meša u pregovore o miru. Odlučeno je da sa srpskim izaslanikom trebaju jednovremeno pregovarati po jedan turski i jedan bugarski izaslanik, imajući pravo samo na jedan glas. Na takvu soluciju veselila srpska vlada je pristala, jer je više volela da o miru pregovara s Turskom negoli, pak, s Bugarskom, a i zbog toga kako bi se unizio položaj Bugarske, isticanjem njenog vazalnog odnosa prema Turskoj (up.: S. Jovanović, Srpsko-bugarski rat, Vlada Milana Obrenovića, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IX..., str. 305—306; V. J. Vučković, op. cit., str. 74—75; J. Mitevi, Istorija na Srbsko-bugarskata vojna 1885..., str. 430—432).

³⁷³ Up.: »Slovenec« 279, 280, 282, 284, 291 od 5, 7, 10. i 12. XII 1885.

³⁷⁴ Milutin Garašanin je, nasuprot klonulom i obuzetom defetizmom kralju Milanu, posle slivničke bitke bio najenergичniji zagovornik teze da srpska vojska nije poražena, te da treba da nastavi rat protiv bugarskih snaga do pobeđonosnog završetka. Međutim, još 10/22. novembra 1885. uveče, održan je ratni savet u Caribrodu na kome je veći deo komandanata srpske vojske bio saglasan sa srpskim vladarom: srpska vojska je poražena i demoralisana, pa je, saobrazno tome, nesposobna da sa uspehom nastavi rat sa bugarskom vojskom koja je, zbog pridolaska novih i svežih snaga iz sastava Istočnog korpusa, svakog dana bila sve brojnija i čiji je borbeni moral, usled izvojevanih pobeda, bio u znatnom usponu (S. Jovanović, Srpsko-bugarski rat, Vlada Milana Obrenovića, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IX..., str. 287—290).

³⁷⁵ Up.: »Slovenec« 284, 285, 286, 289, 290, 292 od 12, 14, 15, 18, 19. i 22. XII 1885.

Od drugih slovenačkih listova, organ slovenačkih liberala je, sredinom prve dekade decembra, obavestio slovenačku javnost kako se Srbija uveliko priprema za novi rat protiv Bugarske. Istaknuto je, da u redove srpske vojske stupaju vojvođanski Srbi kao dobrovoljci i da je poznati vojvoda iz hercegovačkog ustanka, 1875—1878, Mihajlo Ljubibratić, izdao proglas, u kome poziva Srbe iz svih jugoslovenskih još neoslobođenih zemalja »da stupe pod njegovu zastavu«. ³⁷⁶ Na kraju ovog saopštenja, u smislu zaključka, tačno je navedeno, da je takav korak učinjen radi toga, »da bi Srbija što više dobila na budućim pregovorima sa Bugarskom«. ³⁷⁷ U uvodniku s naslovom »Zjedinjenje Bolgarov«, u sklopu drugih pitanja vezanih za sjedinjenje Istočne Rumelije sa Kneževinom Bugarskom, kratko je rečeno, uz dosta oštru osudu, da se Srbija priprema da nastavi rat protiv Bugarske. Istaknuto je, kako je Austro-Ugarska spasla Srbiju od katastrofe, do koje bi neminovno došlo da je rat nastavljen po zauzeću Pirota od bugarske vojske. Zbog toga je i apsurdno što Srbija i pomišlja na nastavak tako nepopularnog rata, »umesto da baci na tlo svog upropastitelja«. ³⁷⁸ »Edinost« je, u broju od 2. decembra, istakla da je Bugarska u ratu pretrpela veliku materijalnu štetu, pa je Srbija, kao nesumnjivi agresor, dužna da plati ratnu odštetu, a u broju od 5. i 9. decembra, u ovom listu su ukratko izneti oprečni predlozi dve zaraćene strane uslova za zaključenje primirja i podvrgnuta oštroj kritici Srbija zbog intenzivnih priprema za nastavak rata protiv Bugarske. ³⁷⁹ »Soča« je, u uvodniku s naslovom »Premirje«, objavljenom u broju od 4. decembra, nakon upoznavanja svojih čitalaca sa obustavom neprijateljstava na srpsko-bugarskom ratištu, istakla da su, zbog neslaganja oko uslova primirja u pregovorima između Srbije i Bugarske i nadalje zategnuti srpsko-bugarski odnosi. Za to je, nesumnjivo, glavni krivac Kraljevina Srbija, koja se, umesto da bude zahvalna Austro-Ugarskoj što ju je spasla od potpunog vojničkog poraza i travlica u zemlji, koje bi zasigurno iza toga usledile, ponovo naoružava, noseći se mišlju »da nastavi rat protiv Bugarske i tako svog dobrotvora kompromituje, što, svakako, velike sile neće dozvoliti«. ³⁸⁰ U narednom broju ovaj list je saopštio da se u Srbiji ubrzanim tempom vrše ratne pripreme, pa je general Đura Horvatić postavljen za načelnika srpske Vrhovne komande, a general Dragutin Franasović za ministra vojske. Sve srpske novine propagiraju potrebu nastavljanja rata protiv Bugarske, pa, čak, i oficijelne, i polažu nadu u generala Horvatića da će izvojevati konačnu pobjedu. Nakon oštre osude ratnog zanosa u Srbiji, na kraju ovog saopštenja je rečeno kako je u Srbiji »počeo hladniji vetar duvati, jer je Austro-Ugarska izjavila da za Srbiju neće ići u vatru«. ³⁸¹ »Novice« su, krajem prve dekade decembra, kratko saopštile da između Srbije i Bugarske »miruje oružje, ali čvrsto primirje još nije zaključeno«, što stvara opasno stanje, posebno u Srbiji, te će, u prvom redu, Austro-Ugarska trebati da utiče na sklapanje trajnog mira, dok je u narednom broju jednostavno rečeno da u srpsko-

³⁷⁶ Glavni pobornik nastavka rata protiv Bugarske, predsednik srpske naprednjačke vlade, Milutin Garašanin, planirao je da vreme primirja iskoristi za prikupljanje i naoružanje srpske vojske, te u pogodnom trenutku nastavi rat. General Đura Horvatić postavljen je za načelnika Vrhovne komande, a za ministra vojnog, dotadašnji poslanik u Rimu, general Dragutin Franasović. Glavni reorganizator vojske je bio Milutin Garašanin. Otpočelo se sa prikupljanjem dobrovoljaca, koji su trebali sačinjavati posebnu jedinicu pod komandom poznatog vojvode u zadnjem ustanku protiv turske vladavine potlačene raje u Hercegovini, 1875—1878, Mića Ljubibratić. Poseban odred, jačine oko 1000 ljudi, činili su albanski dobrovoljci. Šta više, vođeni su pregovori sa bivšim garibaldincima, koji su bili voljni da dovedu u Srbiju do hiljadu tih boraca (V. J. Vučković, op. cit., str. 57).

³⁷⁷ »Slovenski Narod« 279, 5. XII 1885.

³⁷⁸ »Slovenski Narod« 288, 17. XII 1885.

³⁷⁹ Up.: »Edinost« 96, 97, 98 od 2, 5. i 9. XII 1885.

³⁸⁰ »Soča« 49, 4. XII 1885.

³⁸¹ »Soča« 50, 11. XII 1885. — S obzirom na okolnost da je austrougarski poslanik u Beogradu, grof Rudolf Khevenhüller, obećao bugarskom knezu, prilikom pregovora s njim u Pirotu, 16/28. novembra 1885, o obustavljanju neprijateljstava, da će po primirju između Srbije i Bugarske uslediti mir, to je bečka vlada, krajnje nezadovoljna ratnim pripremama Srbije, stavila do znanja srpskoj vladi, početkom decembra 1885, da želi mir i da vlada Srbije, ukoliko namerava da ponovo zarati protiv Bugarske, radi protivno interesima Austro-Ugarske, koja će biti prinuđena da zabrani izvoz ratne opreme u Srbiju. U ime srpske vlade, Beču je odgovorio njen predsednik, Milutin Garašanin, koji je tvrdio da Srbija želi mir, koji nije u opreci sa dostojanstvom zemlje. Međutim, Srbija ne može prihvatiti bugarske uslove primirja, koji su za nju ponižavajući, pa će se, ako bude napadnuta, braniti svim sredstvima sa kojima raspolaze. Znajući da i bugarske namere nisu miroljubive, bečka vlada je, 23 (5. decembra) novembra, stavila do znanja bugarskoj vladi da će Austro-Ugarska, u slučaju napada Bugarske na Srbiju, biti prinuđena da ga zaustavi (up.: S. Jovanović, Srpsko-bugarski rat, Vlada Milana Obrenovića, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IX ..., str. 304; V. J. Vučković, op. cit., str. 59—60).

bugarskim odnosima nema znakova poboljšanja, uz naglasak »da niko osim Turske ne želi nastavak bratoubilačkog rata«. ³⁸² »Slovenski Gospodar« je, krajem prve dekade decembra, ukratko upoznao svoje čitaoce sa personalnim promenama u srpskoj Vrhovnoj komandi, kao i o tome da se, zbog nesporazuma sa Bugarskom, u vezi uslova primirja, Srbija sprema da nastavi rat, uz tačnu napomenu, »da to zveckanje oružjem, po svoj prilici, ima za cilj da utiče na Bugare, kako ne bi postavili isuviše teške uslove za mir«. ³⁸³ Večernji dodatak organa Pokrajinske vlade za Kranjsku, »Ljubljanski List« je, u prve dve dekade decembra, u vezi ratnih priprema Srbije zbog neslaganja s Bugarskom u pogledu uslova primirja, uz odsustvo osude Srbije, uglavnom, naveo sledeće: da srpski narod želi nastavak rata protiv Bugarske i da se srpska i bugarska vlada uzajamno optužuju, stoji u broju od 1. i 3. decembra; da je »Srbija spremna da potpiše mir samo na časnoj osnovi«, stoji u broju od 7. decembra; da Srbija respektuje prava sultana u Istočnoj Rumeliji, stoji u broju od 10. decembra; da su i posle obustave neprijateljstava zategnuti odnosi između Srbije i Bugarske, stoji u broju od 12. decembra; da je Bugarska na ratni izazov Srbije, navodno, pozvala pod oružje III poziv, stoji u broju od 16. decembra; i da nije isključeno da dođe do novog rata između Srbije i Bugarske radi velikih razmimoilaženja oko uslova primirja, stoji u broju od 19. decembra 1885. »Ljubljanskog Lista«. ³⁸⁴

Treba reći da je organ Pokrajinske vlade za Kranjsku posvetio dosta prostora pripremama Srbije za nastavljjanje rata protiv Bugarske, bez otvorene osude te akcije, ali uz zagovaranje teze potrebe očuvanja mira i naglaska da velike sile treba da preduzmu blagovremeno i energično potrebne korake kako bi se, što pre, zaključio mirovni ugovor između Srbije i Bugarske. Glavni akcenti u ovom listu, u prve dve dekade decembra 1885, koji se odnose na veoma rovito stanje u srpsko-bugarskim odnosima, bili su sledeći: da bi male ispravke granice u korist Srbije na račun bugarske teritorije i priznanje faktičkog ujedinjenja Bugarske od strane Srbije dovele do trajnog mira između Srbije i Bugarske, stoji u broju od 1. decembra; da se Srbija forsirano naoružava i »ne pomišlja na mir sa Bugarskom«, stoji u broju od 2. i 3. decembra; da je mir između Srbije i Bugarske posve neizvestan, jer se u Srbiji, u sve većem broju, pozivaju rezervisti pod oružje, stoji u broju od 4. decembra; da u Srbiji, po porazu u ratu protiv Bugarske, ponovo vlada ratno oduševljenje, koje će, zasigurno, prestati po zaključenju mirovnog ugovora, na čemu treba da se angažuju velike sile, pa i Turska, stoji u broju od 5. decembra; da u Beogradu sve više jača zahtev za nastavak rata protiv Bugarske, stoji u broju od 9. decembra; da su velike sile odlučile da spreče nastavljjanje rata između Srbije i Bugarske, pa je, prema tome, u znatnoj meri smanjena opasnost od ponovne srpsko-bugarske ratne konfrontacije, stoji u broju od 12. decembra; da ni Srbija niti, pak, Bugarska od eventualnog novog međusobnog rata ništa ne bi dobile, pa će velike sile uticati na bugarskog kneza da od Srbije ne traži ratnu odštetu, stoji u broju od 14. decembra; i da slabo vreme i oskudna finansijska sredstva ne daju izgleda za nastavak srpsko-bugarskog rata, koji bi za Bugare kao pobedioce bio vrlo opasan, jer bi bili prinuđeni da ratuju na srpskoj teritoriji protiv srpske vojske, koja ima velike rezerve i samopregorno brani svoju zemlju, što potvrđuje »njena junačka odbrana Pirota«, stoji u broju od 17. decembra 1885. organa Pokrajinske vlade za Kranjsku. ³⁸⁵ Konačno, organ domaćih Nemaca, sredinom prve dekade decembra, istakao je da od 28. novembra »vlada primirje između Srbije i Bugarske, ali i ne gotovost Srbije da povede mirovne pregovore, budući da od nje Bugarska traži ratnu odštetu u iznosu od 30,000.000 franaka, ³⁸⁶ dok je u broju od 12. decembra, u ovom listu navedeno

³⁸² Up.: »Novice« 49, 50 od 9. i 16. XII 1885, str. 396, 404.

³⁸³ »Slovenski Gospodar« 50, 10. XII 1885, str. 402.

³⁸⁴ Up.: »Ljubljanski List« 275, 277, 280, 282, 284, 287, 290 od 1, 3, 7, 10, 12, 16. i 19. XII 1885.

³⁸⁵ Up.: »Laibacher Zeitung« 275, 276, 277, 278, 279, 281, 284, 285, 288 od 1, 2, 3, 4, 5, 9, 12, 14. i 17. XII 1885, str. 2256, 2262, 2268, 2275, 2281—2282, 2302, 2326, 2339, 2366.

³⁸⁶ Što je, uglavnom, tačno. Bugarska je tražila naime ratne odštete od Srbije sumu od 30,000.000 franaka, što je postalo aktuelno po zaključenju primirja, krajem decembra 1885. Srbija je odlučno odbijala da udovolji tom zahtevu; da ga je i prihvatila ne bi mu mogla udovoljiti, jer je i ona pretrpela

kako je Austro-Ugarska savetovala Srbiji da pristupi sa Bugarskom mirovnim pregovorima, što nije dalo očekivane rezultate, a sedam dana docnije, da su izostali srpsko-bugarski mirovni pregovori, jer Srbija nije htela da povuče svoju vojsku iz šireg rejona Vidina.³⁸⁷

Slovenačka javnost je insistirala na tome, da što pre i de jure prestane ratno stanje između Srbije i Bugarske, tj. da se zaključi primirje i potom povedu pregovori za potpisivanje časnog mira. Sudeći po pisanju ondašnjih slovenačkih listova, Slovenci su rezolutno, naročito od Austro-Ugarske i Rusije, zahtevali da izvrše pritisak na srpsku i bugarsku vladu, te ih na taj način prisile da zaključe primirje i pristupe mirovnim pregovorima. Tako je, na primer, »Slovenski Narod«, u uvodniku od 17. decembra s naslovom »Zjedinjenje Bolgarov«, istakao da je Austro-Ugarska »spasla srpski narod zaslužene kapitulacije«, pa je potrebno da, uz pomoć Rusije i u sporazumu sa njom, privoli srpsku i bugarsku vladu da krenu putem sporazumevanja i pregovora o zaključenju mira.³⁸⁸ »Edinost« je, sredinom druge dekade decembra, obavestila svoje čitaoce, uz puno odobravanje, da će velike sile odrediti uslove primirja, koje će, svakako, prihvatiti obe zaraćene strane, što će imati za posledicu onemogućavanje nastavka srpsko-bugarskog rata.³⁸⁹ Očito ljuta na Srbiju, radi njene namere da nastavi rat protiv Bugarske, gorička »Soča« je, u kratkom sastavu, objavljenog prvog dana druge dekade decembra, zahtevala od bečke vlade da izvrši pritisak na srpsku vladu, kako bi preduzela ozbiljne korake u smislu odricanja od besmislenih zahteva, da bi se što pre zaključilo primirje i povelu mirovni pregovori između Srbije i Bugarske.³⁹⁰ U kraćem sastavu, objavljenom u »Slovincu«, prvog dana druge dekade decembra, istaknuto je da Austro-Ugarska i Rusija neće dozvoliti obnovu srpsko-bugarskih neprijateljstava, uz konstataciju da Habsburška Monarhija, zbog nedovoljnog angažovanja u rešavanju istočnog pitanja, može imati veliki uštrb u svom autoritetu na međunarodnoj areni.³⁹¹ dok je u kratkom saopštenju od 22. decembra, kao najvažnije, istaknuto kako je eventualni zahtev predsednika bugarske vlade da se pripoji Bugarskoj Piroi i Vranje sasvim neopravdan,³⁹² pa je potrebno da Austro-Ugarska, »pošto se je u srpske stvari mešala«, prisili Srbiju i Bugarsku na popuštanje u svojim zahtevima, kako bi se moglo zaključiti primirje, a potom povesti mirovni pregovori.³⁹³

Pošto su srpsko-bugarski pregovori o uslovima primirja, početkom decembra 1885, dospeli na mrtvu tačku, to je bečka vlada dostavila srpskom kabinetu, 26 (8. decembra) novembra, plan o formiranju i radu Međunarodne vojne komisije u cilju zaključenja primirja između Srbije i Bugarske. Rečeno je da će, po pristanku Srbije, odmah biti obavestene Bugarska i Turska. Predsednik srpske vlade, Milutin Garašanin, u početku se odlučno suprotstavio takvom koraku velikih sila, smatrajući ga za diktat, ali je, pod presijom kralja i kraljice, dao saglasnost svoje vlade, 29 (11. decembra) novembra, za formiranje Međunarodne vojne komisije. U cilju obezbeđenja uspeha u radu Međunarodne vojne komisije, velesile su, 2/14. decembra, tražile od Srbije i Bugarske da unapred prihvate odluke ovog tela. Srbija je pozitivno odgovorila, 2/14. decembra, sa rezervama: a) isključenje svih uslova poli-

veliku štetu, a i bila zadužena u inostranstvu. Na pritisak velikih sila u toku mirovnih pregovora u Bukureštu između Srbije i Bugarske, februara 1886, Bugarska se odrekla potražnje ratne odštete od Srbije, zauzvrat obećanja velesila da će priznati ujedinjenje Istočne Rumelije sa Kneževinom Bugarskom (up.: S. Jovanović, Srpsko-bugarski rat, Političke i pravne rasprave, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IV ..., str. 186—187; isti, Srpsko-bugarski rat, Vlada Milana Obrenovića, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IX ..., str. 307; V. J. Vučković, op. cit., str. 90—91).

³⁸⁷ Up.: »Laibacher Wochenblatt« 278, 279, 280 od 5, 12. i 19. XII 1885.

³⁸⁸ »Slovenski Narod« 288, 17. XII 1885.

³⁸⁹ »Edinost« 100, 16. XII 1885.

³⁹⁰ »Soča« 50, 11. XII 1885.

³⁹¹ jer, »kakor hitro bi Rusija iz svojih bajonetov po Srbiji piramide nastavila, takrat bi na Balkanu pokopavali avstrijski vpliv. Brez istočne politike pa bodoča Avstrija nima prave veljave, ker bi ji ravno pravega stališa manjkalo« (»Slovenec« 283, 11. XII 1885).

³⁹² pošto »Srbi gotovo ne bodo dali po nobeni ceni Pirota in Vranjo izločiti iz srbskega državnega telesa, kajti zemlja obeh okrožij napojena in kupljena je s srbsko krvjo ki je tekla ondi v poslednji srbsko-turški vojski. Če bodo Bolgari res zahtevali omenjena okrajja, potem pa z nameravanem sklenjanjem miru ne bo nič, ker Srbi ga ne bodo brez vojske nikdar dovolili« (»Slovenec« 292, 22. XII 1885).

³⁹³ Up.: »Slovenec« 283, 292 od 11. i 22. XII 1885.

tičke prirode; i b) da će izjava Srbije biti punovažna ako i Bugarska izjavi da će primiti odluke Komisije. Narednog dana je i Bugarska odgovorila pozitivno, uz zahtev: da bugarski delegat bude primljen u Komisiju sa istim pravima kao i srpski punomoćnik; i da velike sile spreče Srbiju da obnovi neprijateljstava.³⁹⁴

Treba naglasiti, da je, gotovo, sveukupna slovenačka javnost bila dosta dobro upoznata o nesavladivim teškoćama koje su se isprečile na putu pregovora o uslovima zaključenja primirja između Srbije i Bugarske. Zbog toga su Slovenci, sudeći po sadržaju objavljenih informacija i drugih vrsta sastava u ondašnjim slovenačkim listovima, pozdravili odluku velikih sila o formiranju Međunarodne vojne komisije. Takav stav je došao otuda, što su Slovenci bili čvrsto ubeđeni u to, da je takav put najsigurnija garancija da će se zaključiti iza primirja i trajan mir između dve sedne slovenske države, Bugarske i Srbije. Uostalom, takav stav je posve, konsekvantan oštroj osudi konflagracije između Srbije i Bugarske od strane slovenačke javnosti i stalnog zahteva, u toku trajanja rata, da se »prekine sa prolivanjem bratske krvi«. Sem dovoljnog upoznavanja slovenačke javnosti sa sastavom Međunarodne vojne komisije, njenom prvom sednicom, 2/14. decembra, njenim predstojećim zadacima i odlaskom njenih članova iz Beča, preko Beograda i Niša, za Pirot radi izvršenja poverenog joj zadatka od strane velikih sila, ondašnji listovi, koji su izlazili u Sloveniji, naročito su isticali sledeće: da Međunarodna vojna komisija treba »na licu mesta« da odredi demarkacionu liniju i uslove primirja koji će poslužiti kao oslonac za otpočinjanje mirovnih pregovora između Bugarske i Srbije; da je srpska vlada prihvatila odluku velikih sila o formiranju Međunarodne vojne komisije sa tim, da donese čisto vojne odluke, ne dodirujući pitanje mira, s obzirom da je ono isključivo političkog značaja; da su velike sile, formiranjem Međunarodne vojne komisije, pokazale veliku zainteresovanost za očuvanje mira na Balkanskom poluostrvu; i da je bugarska vlada prihvatila obrazovanje Međunarodne vojne komisije, nadajući se da će biti uzeti u obzir uspeši njene vojske na bojnopolju.³⁹⁵

Međunarodna vojna komisija je brzo i bez ozbiljnijih prepreka završila svoj rad i u Pirotu objavila, 9/21. decembra, u 5 članova, uslove, koje smo naveli u uvodnim razmatranjima ovog, zadnjeg dela našeg rada. Obaveštena o uslovima primirja, 10/22. decembra, srpska vlada je naredila svom punomoćniku, pukovniku Petru Topaloviću, da primirje potpiše ad referendum, budući da je Međunarodna vojna komisija prekoračila svoju nadležnost, unošenjem u član 5. političku odredbu: obavezu o naimenovanju delegata za pregovore o miru. Kralj i Milutin Garašanin, smatrajući da su od Austro-Ugarske izigrani, odlučili su se da odbiju primirje. No, nakon pretnje od strane Austro-Ugarske da će zatvoriti granicu i sprečiti izvoz oružja u Srbiju i dobijanja negativnog odgovora od generala Đure Horvatića o spremnosti srpske vojske da nastavi rat protiv Bugarske, srpski kralj i predsednik njegove vlade su popustili. Naime, odlučili su da oficijelno prihvate uslove primirja, ali, u tajnosti, da nastave sa pripremama svojih oružanih snaga za rat protiv Bugarske. Poslali su srpskom punomoćniku u Pirotu telegram s nalogom da stavi svoj potpis na konvenciju o primirju između Srbije i Bugarske. Inače, Kneževina Bugarska je prihvatila uslove primirja uz neznatne primedbe.³⁹⁶

³⁹⁴ Opširnije o formiranju Međunarodne vojne komisije za određivanje uslova primirja između Srbije i Bugarske, sredinom decembra 1885, v.: S. Jovanović, *Srpsko-bugarski rat, Političke i pravne rasprave*, knj. treća, *Sabrana dela Slobodana Jovanovića*, IV ..., str. 178—180; isti, *Srpsko-bugarski rat, Vlada Milana Obrenovića*, knj. treća, *Sabrana dela Slobodana Jovanovića*, IX ..., str. 301—303; V. J. Vučković, op. cit., str. 64—68; J. Mitef, *Istorija na Srbsko-blgarskata vojna 1885 ...*, str. 427—428.

³⁹⁵ Up.: »Slovenski Narod« 285, 286, 287, 288, 289, 290 od 14, 15, 16, 17, 18. i 19. XII 1885; »Slovenec« 285, 286, 287, 288, 290 od 14, 15, 16, 17, 18. i 19. XII 1885; »Edinost« 99, 100, 101 od 12, 16. i 19. XII 1885; »Soča« 51, 18. XII 1885; »Slovenski Gospodar« 51, 17. XII 1885, str. 410; »Ljubljanski List« 284, 285, 287, 289, 290 od 12, 14, 16, 18. i 19. XII 1885; »Laibacher Zeitung« 286, 288, 290 od 15, 17. i 19. XII 1885, str. 2348, 2366, 2384; »Laibacher Wochenblatt« 286, 19. XII 1885.

³⁹⁶ Opširnije o stavu Srbije i Bugarske prema uslovima primirja sačinjenih od Međunarodne vojne komisije, v.: S. Jovanović, *Srpsko-bugarski rat, Političke i pravne rasprave*, knj. treća, *Sabrana dela Slobodana Jovanovića*, IV ..., str. 180—182; isti, *Srpsko-bugarski rat, Vlada Milana Obrenovića*, knj. treća, *Sabrana dela Slobodana Jovanovića*, IX ..., str. 302—303; V. J. Vučković, op. cit., str. 69—73; J. Mitef, *Istorija na Srbsko-blgarskata vojna 1885 ...*, str. 428—430.

Slovenački listovi su blagovremeno, dovoljno i, uglavnom, tačno obavestili slovenačku javnost o uslovima primirja, koje je Međunarodna vojna komisija prezentirala Bugarskoj i Srbiji. Dva najčitanija slovenačka lista, »Slovenski Narod« i »Slovenec«, su, u broju od 22. decembra, kratko obavestili slovenačku javnost o uslovima primirja, naročito ističući: da je rok trajanja primirja do 1. marta 1886; da je određena neutralna zona široka 3 km; i da je potrebno »da se odmah imenuju komesari za zaključenje mira«.³⁹⁷ U naredna dva broja organa slovenačkih liberala i klerikalaca, kao najvažnije, navedeno je ovo: da je veoma oštar mraz pritiskao na Srbe i Bugare, što je istakao i »Slovenski Gospodar«, u broju od 24. decembra, »kao i stroga i odlučna volja velikih sila«, te su popustili u svojim zahtevima, pa je usledilo zaključenje primirja,³⁹⁸ da ako se do 1. marta 1886. ne zaključi mir, kako stoji tamo u smislu dopune saopštenja o konvenciji velikih sila o zaključenju primirja između Srbije i Bugarske, »primirje se produžava«;³⁹⁹ da se srpske trupe imaju povući do 25. decembra, a bugarske dva dana docnije sa tuđe teritorije, pa će tamo, pet dana docnije, doći srpske, odnosno bugarske vojne vlasti;⁴⁰⁰ da su Srbija i Bugarska dužne da iznađu sporazumno rešenje u vezi razmene zarobljenika i ranjenika;⁴⁰¹ i da je bugarski knez objavio uslove primirja svojoj vojsci i ujedno joj se zahvalio za junačko držanje u ratu za pravednu stvar, odavši zahvalnost i Rusiji za organizaciju i borbenu obuku bugarske vojske, što je i organ goričkih liberala tih dana istakao.⁴⁰² U broju od 28. decembra, »Slovenec« je naglasio da je, blagodareći zalaganju velesila, između Bugarske i Srbije zaključeno primirje, pa treba, s punim pravom, uskoro očekivati i sklapanje mira, dok je u ovom listu, tri dana docnije, u kratkom uvodniku s naslovom »Veselo novo leto!« rečeno i ovo: »Nadamo se i želimo, da 1. mart nove godine ne bude samo kraj bratoubilačkog rata već i početak srećne budućnosti«.⁴⁰³

»Edinost« je, u broju od 23. decembra, u lapidarnoj formi, navela najvažnije iz uslova primirja između Srbije i Bugarske, koje je odredila Međunarodna vojna komisija, a sedam dana docnije, u uvodniku s naslovom »Srećno novo leto!« rečeno je ovo: »Konačno, želimo da se u novoj godini ne ponovi bratoubistvo među Slovenima već da se sačuva tako potreban svim ljudima mir«.⁴⁰⁴ U uvodniku s naslovom »Še enkrat razmere na jugu«, koga je objavio organ goričkih liberala sredinom treće dekade decembra, nakon uveravanja da su, po zauzeću Pirota od bugarskih snaga i ostanka trupa generala Milojka Lešjanina kod Vidina, obustavljena neprijateljstva između Srbije i Bugarske, naglašeno je da do zaključenja primirja nije došlo,⁴⁰⁵ iako su oštri mrazevi i pojava bolesti upozoravali da se rat ne može nastaviti. Zbog toga su velike sile u Beču formirale Međunarodnu vojnu komisiju, »koja

³⁹⁷ Up.: »Slovenski Narod« 292, 22. XII 1885; »Slovenec« 292, 22. XII 1885.

³⁹⁸ što je tačno. Za obe zaraćene strane pričinjavalo je velike teškoće držanje znatnih vojnih snaga na granici u zimskim uslovima i vrlo niskim temperaturama na srednje planinskom zemljištu. U svom poverljivom telegramu, dostavljenom odgovornom licu u Sofiji, 30 (12. decembra) novembra 1885, bugarski knez, Alexander Battenberg, javio je da njegovi vojnici umiru od zime, jer spavaju na snegu. Tražio je garanciju od Austro-Ugarske, da rat neće biti nastavljen, kako bi glavninu svoje vojske smestio u zimski logor (V. J. Vučković, op. cit., str. 66).

³⁹⁹ što je tačno, ali je primetno nepotpuno tretiranje 1. člana uslova primirja. Tamo stoji još i ovo: »U slučaju da ga jedna strana htedne prekinuti posle 17 (1. marta) februara, biće dužna dati otkaz od najmanje deset dana pre obnove neprijateljstava« (V. J. Vučković, op. cit., str. 70).

⁴⁰⁰ što je u osnovi tačno, ali nije prisutno potpuno inepretiranje 2. člana uslova primirja. U celini, taj član glasi: »Obe strane imale su povući svoje trupe sa okupirane teritorije, i to prvo srpske, sa rokom završetka povlačenja do 13 (25) decembra u podne, a bugarske do 15 (27)-og u podne. Gradske vlasti preuzeće odmah upravu nad napuštenim teritorijama, a vojne će ući tek posle pet dana« (V. J. Vučković, op. cit., str. 70).

⁴⁰¹ što predstavlja slobodnu interpretaciju 4. člana uslova primirja između Srbije i Bugarske. Tamo je rečeno samo ovo: »Vraćanje zarobljenika izvršiće se odmah« (V. J. Vučković, op. cit., str. 70).

⁴⁰² Up.: »Slovenski Narod« 293, 294 od 23. i 24. XII 1885; »Slovenec« 293, 294 od 23. i 24. XII 1885; »Slovenski Gospodar« 52, 24. XII 1885, str. 418; »Soča« 52, 24. XII 1885. — Po zaključenju primirja, bugarski knez je učinio korak približenja Rusiji, jer je izdao zapovest vojsci, u kojoj je odao priznanje ruskim oficirima-instruktorima za njihovo nesebično zalaganje u obuci bugarske vojske, što joj je, u znatnoj meri, pripomoglo da izvojuje pobedu u ratu protiv srpskih snaga (V. J. Vučković, op. cit., str. 69).

⁴⁰³ Up.: »Slovenec« 295, 298 od 28. i 31. XII 1885.

⁴⁰⁴ Up.: »Edinost« 102, 103 od 23. i 30. XII 1885.

⁴⁰⁵ jer je »Srbija odbijala vse bolgarske zahteve liki razvajanemu otroku, ki hoče prednost in pravice sposobnejših uničiti s kujanjem in zakriti na ta način svoje nezmožnosti in revščino« (»Soča« 52, 24. XII 1885).

je 22. decembra primorala Srbiju i Bugarsku da zaključe primirje, koje ima trajati do 1. marta 1886. godine. Pored toga, tamo je rečeno i to, da se, shodno uslovima primirja, srpske trupe imaju povući do 25. decembra sa bugarske teritorije, a bugarska vojska, dva dana docnije, obavezna je da napusti srpsko zemljište, uz isticanje kako je određeno da demilitarizovana zona bude široka 3 kilometara.⁴⁰⁶ »Novice« su, u broju od 23. decembra, saopštile da je zaključeno primirje između Srbije i Bugarske, uz navođenje sadržaja svih pet članova uslova primirja, u parafraziranoj formi, naročito ističući obavezu, shodno 2. članu, srpskih trupa da napuste bugarsko zemljište do 25. decembra, a bugarske vojne jedinice da se povuku sa srpske teritorije, dva dana docnije. U smislu komentara, rečeno je da je zaključenjem primirja, barem privremeno, »okončan nesrećni rat«, te da će za božićne praznike biti mir i postojati osnova za nadanje »da se, bar zasad, povoljno reši delikatno balkansko pitanje«. ⁴⁰⁷ »Ljubljanski List« je upoznao svoje čitaoce sa uslovima primirja između Bugarske i Srbije, uz navođenje teksta svih pet članova, koji čine integralnu celinu ove konvencije. Stavio je do znanja svojim čitaocima, da su uslovi primirja prihvaćeni od strane Srbije i Bugarske, s napomenom da je Međunarodna vojna komisija uspešno završila povereni joj zadatak od strane velikih sila i »da je Srbija bila u pravu što nije prihvatila preterane zahteve Bugarske«. ⁴⁰⁸ Organ Pokrajinske vlade za Kranjsku, u broju od 24. decembra, objavio je napis s naslovom »Primirje između Srbije i Bugarske«, u kome je naveden sadržaj svih pet tačaka uslova primirja, s napomenom da će poslužiti kao polazna tačka za otpočinjanje pregovora o miru, a četiri dana docnije, u tom listu je rečeno kako je, blagodareći naporima velikih sila, zaključeno primirje između Bugarske i Srbije, te time otklonjena opasnost od nastavljanja rata, od koga ne bi dobile ništa ni Srbija niti, pak, Bugarska, koja bi, boreći se na srpskoj teritoriji, izgubila simpatije kod javnog mnjenja Evrope, koje je zadobila »odbacivanjem agresora iz svoje zemlje«. ⁴⁰⁹ Konačno, organ domaćih Nemaca, sredinom treće dekade decembra, kratko je, bez komentara, saopštio svojim čitaocima da je Međunarodna vojna komisija izradila uslove primirja između Srbije i Bugarske i prezentirala ih zainteresovanim stranama, 9/21. decembra, uz isticanje: da će primirje trajati od 21. decembra 1885. do 1. marta 1886; da su srpske trupe obavezne evakuisati bugarsku teritoriju do 25. decembra, a bugarske snage se imaju povući sa srpskog zemljišta, dva dana docnije od srpske vojske; i da je određena neutralna zona široka 3 kilometara. ⁴¹⁰

Osim toga što su, nakon obustavljanja neprijateljstava na srpsko-bugarskom ratištu i zaključivanju primirja između Srbije i Bugarske, usledila obostrana optuživanja za povrede graničnog prostora, upade manjih delova kako srpske tako i bugarske vojske na tuđu teritoriju i izazivanje pograničnih oružanih incidenata, ⁴¹¹ došlo je do žestokih obostranih okrivljavanja za kršenja osnovnih ljudskih prava od strane srpskih kao i bugarskih jedinica, a i pojedinaca. Ta uzajamna optuživanja otpočela su nekoliko dana po završetku bitke kod Slivnice i trajala su sve do kraja druge dekade januara 1886, tj. do odluke o otpočinjanju srpsko-bugarskih mirovnih

⁴⁰⁶ »Soča« 52, 24. XII 1885.

⁴⁰⁷ »Novice« 51, 23. XII 1885, str. 411.

⁴⁰⁸ Up.: »Ljubljanski List« 292, 293, 294 od 22, 23. i 24. XII 1885.

⁴⁰⁹ Up.: »Laibacher Zeitung« 294, 295 od 24. i 28. XII 1885, str. 2423—2424, 2437—2438.

⁴¹⁰ »Laibacher Wochenblatt« 281, 26. XII 1885.

⁴¹¹ o čemu je slovenačka javnost, posredstvom svojih listova, bila upoznata. Tako je, na primer, u »Slovenec«, zadnjeg dana novembra, navedeno da su srpske snage napale na vidinske redute, kako je javljeno iz Pirota od 30. novembra, a u narednom broju da je do toga došlo otuda što je general Milojko Lešjanin sa zakašnjenjem primio obaveštenje o obustavljanju neprijateljstava, dok u broju od 2. decembra stoji, da Srbi optužuju bugarsku Vrhovnu komandu zbog napada na položaje srpske vojske kod Vlasine, što je i »Ljubljanski List«, dan ranije, saopštio. Dalje, u broju od 4. decembra »Slovenec« stoji, da bugarska strana poriče napad njenih snaga na položaje srpske vojske kod Vlasine, što je saopštio, istog dana, i »Ljubljanski List«, kao i to da su delovi srpske vojske kod Izvora pucali na bugarske straže, a u broju od 28. decembra, da su srpski vojnici pucali na delove bugarske vojske kod Novog sela, dok je kod Vranja bio manji oružani sukob. U tršćanskoj »Eдинosti« je, početkom januara 1886, pored ostalog, zabeleženo ovo: da su se pritužbe Srbije o povredi granice s bugarske strane, bugarskim ubistvima, pljačkama itd. ispostavile kao preterane i »Evropi su se ogadile; i da srpska strana izmišlja napade bugarskih jedinica na srpske granične položaje, te tako neopravdano optužuje bugarsku stranu, koja iskreno želi mir (up.: »Slovenec« 274, 275, 276, 278, 295 od 30. XI, 1, 2, 4. i 28. XII 1885; »Ljubljanski List« 275, 278 od 1. i 4. XII 1885; »Eдинost« 1, 2 od 2. i 6. I 1886).

pregovora. Težište međusobnih srpsko-bugarskih optužbi bilo je usredsređeno na povredu osnovnih humanitarnih prava, koja su po međunarodnim konvencijama uživali ranjenici i zarobljenici. Srpska strana je zagovarala tezu o humanom odnosu srpskih jedinica i pojedinaca prema bugarskim ranjenicima i zarobljenicima, a isto tako i prema bugarskom narodu, apodiktčki tvrdeći, da se bugarske vojne jedinice kao i pojedinci iz sastava bugarskih oružanih snaga nisu čovečno odnosili prema srpskom narodu na okupiranoj teritoriji, kao i prema ranjenim i zarobljenim srpskim vojnicima već, naprotiv, postupali su prema njima do krajnosti brutalno. Identična optuživanja na adresu jedinica srpske vojske i pojedinaca iz njenog sastava dolazila su sa bugarske strane, uz isticanje da se bugarska vojska ponaša sasvim korektno prema srpskom narodu na okupiranoj srpskoj teritoriji kao i prema ranjenim i zarobljenim srpskim vojnicima.⁴¹²

Slovenačka javnost je o najvažnijem, što se tiče međusobnih srpsko-bugarskih optuživanja za povredu osnovnih ljudskih prava prema ranjenicima i zarobljenicima, bila blagovremeno i, uglavnom, u dovoljnoj meri upoznata. Iako su se slovenački listovi, poglavito, orijentisali na objavljivanje kratkih informacija o međusobnim srpsko-bugarskim optuživanjima za narušavanja osnovnih ljudskih prava, uglavnom bez komentara, ipak se može zaključiti da su Slovenci smatrali da je posredi obostrana krivica i da se preteruje sa obe strane. Međutim, za nijansu, kako se može zaključiti iz retkih i kratkih komentara i oštre osude srpskog revanšističkog anti-bugarskog ratnog pokreta, o čemu je bilo dovoljno govora, tretirana je Srbija od slovenačke javnosti kao veći u tom pogledu krivac. Navešćemo nekoliko primera iz ondašnjih slovenačkih listova, koji će, kako se nadamo, gornju tvrdnju u dovoljnoj meri argumentovati. Tako je, na primer, u organu slovenačkih liberala, sredinom treće dekade novembra, navedeno, pozivom na telegrafski izveštaj srpske Vrhovne komande iz Pirota od 23. novembra, da Bugari nečovečno postupaju prema srpskim ranjenicima i zarobljenicima.⁴¹³ Dalje je u ovom listu, u broju od 7. decembra, objavljena kratka informacija, koju provejava određena doza sumnje u istinitost njenog sadržaja.⁴¹⁴ U sklopu izvornog izveštaja iz Plovdiva od 9. decembra, objavljenog kao uvodnik s naslovom »Iz Plovdiva 9. decembra«, u organu slovenačkih liberala, u broju od 18. decembra, nakon napomene da je srpsko-bugarski rat inaugurisao »večno neprijateljstvo između dva naroda«, istaknuto je ovo: »Ne samo sadašnja, nego će i buduća generacija bugarskog naroda biti prema srpskom narodu zavidljiva, mrzeće ga i progoniti zbog svireposti, koju je ispoljio prema Bugarima.«⁴¹⁵ Prvog dana treće dekade novembra, u organu slovenačkih klerikalaca, u rubrici »Z balkanskoga bojišča«, navedeno je »da su Srbi u svojoj divljoj strasti kod Slivnice napadali kola natovarena s bugarskim ranjenicima i mučili ove. O tom surovom, odnosno pravom turskom delu javljeno je Međunarodnom odboru društva Crvenog krsta u Ženevi, u Švajcarskoj. Je li to sve tačno, danas još ne možemo potvrditi.«⁴¹⁶ Tri dana docnije, ovaj list je, u rubrici »Telegrami«, objavio telegrafski izveštaj iz Pirota od 23. novembra, u kome se odlučno demantuju vesti iz bugarskih izvora o nečovečnom postupanju srpskih vojnika prema bugarskim ranjenim vojnicima. U tom telegramu naročito se podvlači ovo: »Isto tako nije istina, da su Srbi kod

⁴¹² Opširnije o držanju bugarske vojske na okupiranoj srpskoj teritoriji prema srpskom narodu i zarobljenim i ranjenim srpskim vojnicima kao i o držanju srpske vojske na zauzetom bugarskom zemljištu prema bugarskom narodu i bugarskim ranjenim i zarobljenim vojnicima, v.: Bdin, U Vidinu za vreme borbe oko Vidina 1886, »Ratnik«, god. VIII, knj. XVI, sveska III, septembar 1886, Beograd, 1886, str. 193—195; V. Dj. Koljević, Bugarsko-tatarska razbojništva, pustošenja, silovanja u našem ratu 1885, drugo izdanje, Niš, 1886, str. 11—63.

⁴¹³ »Slovenski Narod« 269, 24. XI 1885.

⁴¹⁴ To saopštenje, objavljeno u rubrici »Politični razgled. Vnanje države, glasi: »Sicer je pa povsod veliko sovraštvo na Bulgare. Zlasti so pa Srbi jezni na Pirote, ki so baje streljali na Srbe in čestitali knezu Aleksandru. Srbski vojaki grože, da bodo Piroto, ko ga zopet dobé, razdejali in ves narod poklali.« (»Slovenski Narod« 280, 7. XII 1885). — Ni namere Bugara nisu bile posve miroljubive. Zahtev bugarske vlade da srpske snage napuste okolinu Vidina, a njena vojska da ostane u Pirotu, nije se mogao drukčije shvatiti nego kao težnja za nastavak rata. U tom cilju od građana okupiranog Pirota iznuđena je peticija predstavnicima velikih sila da se odobri prisajedinjenje Pirotskog sreza Bugarskoj, što je Srbe veoma iritiralo (V. J. Vučković, op. cit., str. 60).

⁴¹⁵ »Slovenski Narod« 289, 18. XII 1885.

⁴¹⁶ »Slovenec« 267, 21. XI 1885.

Slivnice napali na kola na kojima su bili ranjeni Bugari i da su iste mučili. U drugom telegramu, takode iz Pirota od 23. novembra, koji sledi iza ovog, kao najvažnije, istaknuto je ovo: »Bugarske vesti o srpskim svirepostima su izmišljene. Opravdano je to što se Srbi, žale na nečovečno postupanje Bugara sa ranjenim i zarobljenim Srbima i na podmuklo, tj. iza leđa prodiranje bugarskih četa. Bugarskim zarobljenicima kod Srba je sasvim dobro, a prilikom posluživanja ne čini se nikakva razlika između ranjenih Bugara i Srba.«⁴¹⁷ U rubrici »Z balkanskog bojišča«, u broju od 24. novembra ovog lista, navedeno je da stanovnici u okolini Vidina nisu Srbe srdačno primili, kako se iz srpskih izvora javljalo, »već ih proklinju zbog njihovog vandalizma, te su se Bugari zakleli da će im se za to grozno osvetiti«, dok je prethodnog dana decembra, u ovom listu, u rubrici »Telegrami«, objavljen telegrafski izveštaj iz Beograda od 29. decembra, u kome je navedeno ovo: »Veliki broj stanovnika iz vidinskog kraja beže u Srbiju i mole srpsku vlast da ih zaštiti od bugarskih represalija. Bugari su posekli 3 predsednika opština i 50 seljaka, koji su bili prema Srbima prijazni.«⁴¹⁸ U broju od 29. decembra, u rubrici »Telegrami«, »Slovenca«, u organu slovenačkih liberala, istog dana, u rubrici »Telegrami Slovenskemu Narodu«, i u večernjem dodatku organa Pokrajinske vlade za Kranjsku, dan docnije, u rubrici »Politični pregled. Tuje dežele«, pozivajući se na telegrafski izveštaj iz Beograda od 28. decembra i izveštaj od tog dana iz Pirota, dostavljenog organu bečke vlade, »Politische Correspondenz«, istaknuto je da su »Bugari opustošili i opljačkali Pirota«, skinuvši, čak, i odneviši sa sobom, i veliko zvono sa saborne crkve. To su učinili neposredno pred svoje povlačenje iz Pirota. U ime kraljevića, srpski kralj je darovao pirotskoj sirotinji 5000 franaka, »dok je za pirotsku okolinu objavio, izuzetno stanje kao i za Pirota«. Krajem druge dekade januara 1886, u organu slovenačkih klerikalaca, u rubrici »Telegrami«, objavljen je telegrafski izveštaj iz Beograda od 18. januara, u kome je rečeno »da su pirotski građani poslali kralju adresu sa 1021 potpisom, ponudivši mu svoju krv na raspolaganje, s molbom da im dozvoli da je proliju za domovinu, te tako speru sramotu, koju im je utisnuo nečovečni neprijatelj.«⁴¹⁹ Dan docnije od organa slovenačkih klerikalaca, tj. zadnjeg dana druge

⁴¹⁷ »Slovenec« 269, 24. XI 1885. — U svom delu Vaso Dj. Koljević ističe da su bugarski vojnici u selima kod Pirota, koja su bila od njih kratkotrajno okupirana, žarili i palili. Nedužno srpsko stanovništvo su podvrgli strahovitoj torturi. Iznuđavajući priznanje i, tražeći novac, bugarski vojnici su svoje žrtve mučili preteškim mukama: »pekli vrelim gvožđem, tukli, ubadali i sekli oružjem, svačili gola golcata lica i tukli trajnim štapovima po golom telu, utiskivali puške u usta nesrećnim žrtvama, preteći da upale puškanu vatru, i naposljetku ubijali!... Neobaveštena Evropa o pravom stanju stvari, tretirala je Kneževinu Bugarsku »za naprednu državu, zadahnutu duhom civilizacije«. Kako ističe Vaso Dj. Koljević, ponašanje srpske vojske na bugarskoj teritoriji bilo je dijametralno suprotno ponašanju bugarske vojske. On o tome doslovno kaže sledeće: »Kako je nesravnjiva čestita vojska srpska prema bugarskoj! Gde je god stupila noga srpske vojske, čuvala je obraz i poštenje: nigde otmiranja i silovanja. Svoje životne potrebe nabavljala je dobrovoljnom kupovinom i plaćala odmah gotovim novcem. Pred samom Slivnicom, komandant Drinske divizije dao je pod sud jednog vojnika, što je sa jedne košare seljake on jedini iščupao i doneo jednu jedinu talpu, da se na vatri malo ogreju — a gle šta rade Bugari?!« (V. Dj. Koljević, op. cit., str. 11—13, 37).

⁴¹⁸ Up.: »Slovenec« 269, 297 od 24. XI i 30. XII 1885.

U kratkom saopštenju iz Negotina od 16/28. decembra, koje je »Videlo« objavilo, dva dana docnije, u rubrici »Bugarski vandalizam«, navedeno je da su bugarski vojnici posekli 3 kmeta i »preko 50 drugih ljudi« u vidinskom kraju (»Videlo« 267, 18/30. XII 1885). — Savremenik srpsko-bugarskog rata od 1885. i stanovnik Vidina, koji je u to vreme boravio u ovom gradu, o držanju vojnika Timocke divizije pod komandom generala Mилојка Lešjanina, u zaključku svog rada, doslovno kaže ovo: »No od svega najviše mu služi na čast (tj. generalu Mилојku Lešjaninu, m. pr., P. L.) što mu se vojska za svo vreme bavljenja na bugarskom zemljištu vladala izvanredno humano i primerno u pogledu okupirani sela. Kad je opsada dignuta, kad su posle pojurili seljaci u Vidin da se vide sa poznatima i da se porazgovaraju, nije se ni jedan jediti potužio na srpsku vojsku. Bili Turci, bili Bugari, Cigani ili Jevreji svi su hvalili bezprekorno ponašanje vojske. Nikome nije ni slamka uzeta a da mu nije ili odmah ili posle dan dva plaćeno. To doista služi na čast i djeneralu i njegovim oficirima i vojsci« (Bdin, U Vidinu za vreme borbe oko Vidina, »Ratnik«, god. VIII, knj. XVI, sveska III, septembar 1886, Beograd, 1886, str. 194).

⁴¹⁹ Up.: »Slovenec« 296, 14 od 29. XII 1885. i 19. I 1886; »Slovenski Narod« 296, 29. XII 1885; »Ljubljanski List« 297, 30. XII 1885. — Tih dana je u »Videlu«, u rubrici »Bugarski vandalizam«, što se tiče bugarskih nedela u Pirotu, kao najvažnije, rečeno ovo: da »Pirota« predstavlja žalosniju sliku no Knjaževac i Zaječar posle Cerkeza »u srpsko-turskom ratu 1876, kada su ove dve varoši bile opustošene; da su, čak, i iz bolnice odnešene sve postelje, a iz crkava i manastira »opljačkane utvori crkvene; da je narod u Pirotu ostao bez hrane, pa je komandant Nišavske vojske naredio »da se u Pirota; dalje unosi hlebac i drva za ogrev; da je ukazom srpskog kralja »od 15/27. decembra proglašeno vanredno stanje u Pirotu; da su, gotovo, sve kuće u Pirotu opljačkane od strane bugarskih vojnika, pa i poznatog »dr Valente, u kojoj je bio bugarski glavni stan; i da nije samo Pirota već je, takode, i njegova okolina od bugarskih vojnika opljačkana (up.: »Videlo« 267, 268, 270, 271, 272 od 18/30. 19/31. XII, 21, 22. i 25. (2, 3. i 6. I 1886) XII 1885). — Vaso Dj. Koljević tvrdi, da je vekovno ropstvo pod Turcima razvilo kod Bugara »prvobitno njino tatarsko divljaštvo«, pa su, gde god im se ukazala prilika, pljač-

dekade januara 1886, objavio je organ slovenačkih liberala, u rubrici »Politični razgled. Vnanje države«, kratko saopštenje o slanju adrese kralju Milanu o lojalnosti od strane 1021 građanina Pirota. Nasuprot organu slovenačkih klerikalaca, koji nije propratio sadržaj ovog saopštenja komentarom, organ slovenačkih liberala, koji je objavio to isto saopštenje, istakao je da adresa pirotskih građana srpskom kralju nije plod njihove slobodne volje, već su na taj korak bili prisiljeni od strane srpskih vlasti.⁴²⁰

Kako smo istakli, srpska vlada je prividno prihvatila uslove primirja Međunarodne vojne komisije, a faktički je nastavila sa intenzivnim pripremama za rat protiv Bugarske. U cilju angažovanja najuticajnijih političara na popularisanju ratnih priprema, traženo je od prvaka Liberalne, Jovana Ristića, i Napredne stranke, Milana Piroćanca i Stojana Novakovića, na sastanku u dvoru, 12/24. decembra, da odgovore na pitanja: da li treba nastaviti rat i koje mere treba preduzeti na unutrašnjem planu radi poboljšanja političke klime u zemlji? Odgovor je usledio dva dana docnije: rat bi trebalo nastaviti samo ako Bugari postave teritorijalne zahteve ili, pak, zahteve u novcu i ako budu odlučili da protiv Srbije zarate; i, svakako, je »potreban mir unutra«, tj. vraćanje narodu političkih sloboda, ukidanjem starog i donošenjem novog Ustava. Tako je propao pokušaj udruživanja srpskih političara, na čelu sa Milutinom Garašanićem, u cilju zajedničkog angažovanja na pripremama Srbije za nastavak rata. Takođe je doživio neuspeh i pokušaj pridobijanja Radikalne stranke za stvar ratnih priprema u cilju obnove rata protiv Bugarske, jer je kralj uspeo da za to pridobije njenog diskreditovanog prvaka, Peru Todorovića, po puštanju ovog iz zatvora, 24 (5. januara 1886) decembra 1885, budući da ostali prvaci te stranke nisu bili za radikalno-naprednjački sporazum. Porta je, uskoro po zaključenju primirja, insistirala kod velikih sila i srpske vlade da učestvuje u pregovorima u vezi zaključenja mira između Srbije i Bugarske, predlažući Carigrad za mesto pregovora. Srpska vlada je pripremila taktiku odugovlačenja, čak, i u pogledu naimenovanja punomoćnika i određivanja mesta pregovora. Predlagala je na izbor mesta za pregovore: Beograd, Niš i Piroć, dok je bugarski knez zahtevao da to bude Sofija. Posle izvesnog natezanja oko učestvovanja Turske kao sizerena Bugarske na mirovnim pregovorima i mesta pregovaranja, stalo se na stanovište da pregovara sa srpskim predstavnikom jedan turski i jedan bugarski predstavnik s pravom na jedan glas. Početkom januara 1886, određeno je da na mirovnim pregovorima Srbiju predstavlja Čedomilj Mijatović, Tursku Madžid-paša i Bugarsku Ivan Gešov Evstatiev. Sredinom januara 1886, na predlog Nemačke, određen je Bukurešt za održavanje konferencije o miru između Srbije i Bugarske.

Kako ni do kraja prve dekade januara 1886, nije bio postignut sporazum o mestu gde će se voditi srpsko-bugarski mirovni pregovori, velike sile su, na inicijativu Rusije, 30 (11. januara 1886) decembra 1885, dostavile notu srpskoj, bugarskoj i grčkoj vladi sa zahtevom da u svojoj zemlji izvrše opštu demobilizaciju radi otklanjanja opasnosti od ponovnog izbijanja rata na Balkanskom poluostrvu i da se sa više bezbednosti potraži miroljubivo rešenje. Srbija je, imajući svoj tajni plan, odgovorila,

kali, ubijali i kinjili srpski živalj. U okolini Pirota bugarske jedinice su bile pod komandom kapetanā Panice i Petkova i od njih podsticane na nedela. U Pirotu su, kako tvrdi Vaso Dj. Koljević, na pljačku, ubistvo, silovanja i druga nedela bugarski vojnici bili podsticani ne samo od svojih starešina već i od samog bugarskog kneza, Alexandra Battenberga. Evropa nije bila obaveštena o naklonjenosti Bugara prema tako velikim porocima, jer su o njima pisani panegirici u evropskim listovima. U tome je prednjačio tadašnji profesor opšte istorije na Praškom univerzitetu, Konstantin Jireček, koji je, 1881—1882, bio ministar prosvete u Bugarskoj, a potom, do 1884, predsednik Prosvetnog saveta, kada se vratio u Prag. Bugari su u Pirotu opljačkali sve kuće, u koje su ušli, pa i dom Čeha, lekara dr Valente. Neposredno pred povlačenje sa srpske teritorije, bugarski vojnici su, po odobrenju svog vladara, skinuli i sa sobom odneli zvono sa pirotke saborne crkve. Uostalom, »nema Bugarina«, kako kaže Vaso Dj. Koljević, »koji je bio u Pirotu a da nije ma kakvo zlo učinio, ni Piroćanina da nije makar šta trpeo« (up.: V. Dj. Koljević, op. cit., str. 21, 40—49, 57—60, 62—63; Dr V. Đorđević, Istorija srpsko-bugarskog rata 1885, knj. druga: od Slivnice do Pirota ..., str. 1248—1254).

⁴²⁰ Taj kratak komentar, doslovno glasi: »Piroćani te adrese gotovo nešo popolnem prostovoljno podpisali, ampak prisilila su ih srbska oblastva. Saj je znano, kako se v Srbiji take adrese kujejo. Podpiše jo nekaž ljudi, katerih ne veže vojaška dolžnost ali ki bi pa imeli celo dobiček od nadaljevanja vojne kot vojni zalagatelj, druge pa prisilijo. Če se branijo, je pa zapro« (»Slovenski Narod« 15, 20. I 1886).

4/16. januara, da ne može izvršiti demobilizaciju »zbog sadašnjih prilika na Balkanskom poluostrvu«. Ubeđena da bez pretnje neće ništa dobiti, Grčka, takode, nije pozitivno odgovorila na notu velesila, kako je postupila i Bugarska zbog sumnje da Srbija priprema obnovu neprijateljstava i što je smatrala da će sigurnije dobiti priznanje od velesila ujedinjenja ako njena vojska ostane pod oružjem. Iza toga je usledio predlog Rusije da se učini novi kolektivni korak u Beogradu, Sofiji i Atini. Taj predlog je prihvaćen od drugih velikih sila, 11/23. januara, pa je srpskoj, bugarskoj i grčkoj vladi upućena nova nota, 19/31. januara, u kojoj su ponovo pozvane te vlade da demobilišu svoju vojsku, uz upozorenje da će velike sile biti odlučno protiv agresora i da neće doći ni do kakve teritorijalne izmene, bez obzira na ishod rata. Srpski kralj i njegov predsednik vlade su odlučili da odgovore na notu negativno. Ali, usled pritiska od bečke vlade i ultimativnog zahteva Rusije, 20 (1. februara) januara, da se na predstojećim mirovnim pregovorima između Srbije i Bugarske ne uzima u pretesh ono stanje koje je pre rata postojalo na osnovu Berlinskog ugovora, odnosno pitanja koja spadaju u sferu opštih međunarodnih ugovora, ta odluka je preinačena, pa je Garašanin, 24 (5. februara) januara 1886, uputio predstavnicima velikih sila pismo, koje je po sadržaju ličilo na običnu potvrdu prijema note.⁴²¹

Slovinci su, kao i ranije, pred zaključenje primirja između Srbije i Bugarske, dosledno zagovarali potrebu da se između dve susedne slovenske države povedu što pre mirovni pregovori, zaključi mir i vaspostave dobrosusedski odnosi. Na takvu ocenu držanja ondašnje slovenačke javnosti upućuju sadržaji informacija i drugih vrsta objavljenih sastava u ondašnjim slovenačkim listovima. U podužem saopštenju, organ slovenačkih liberala je, u vezi novonastale situacije u srpsko-bugarskim odnosima, u broju od 4. januara, naveo sledeće: da, iako je zaključeno primirje, nije došlo do srpsko-bugarskih mirovnih pregovora, pa je Italija zahtevala od Beograda i Sofije da odrede svoje predstavnike za pregovore o miru; da je rusko javno mnjenje otvoreno naklonjeno Bugarima, te i car u tom pravcu postepeno menja svoj stav; da u Srbiji neminovno predstoji pad naprednjačkog kabineta i obrazovanje koalicione vlade, a nikako dolazak na vlast liberala ili, pak, radikala, jer bi takvom raspletu događaja u Srbiji bila odlučno protivna Austro-Ugarska; da Jovan Ristić smatra kako je »sadašnja srpska vlada obavezna obavestiti Narodnu skupštinu o minulom ratu i od nje dobiti apsolutorij«, jer je to uslov da se kabinet promeni i da Ristić uđe u njegov sastav; da se čeka na sporazum između Turske i Bugarske u vezi sa Istočnom Rumelijom i da Grci zveckaju oružjem; i da su Crnogorci, bojeći se »previše moći Bugara« i težeći »očuvanju časti i ugleda Srpstva«, u srpsko-bugarskom ratu bili na strani Srbije, bez obzira što su odnosi između Beograda i Cetinja hladni, pošto Obrenovići misle da Crna Gora radi na tome da dođu na kraljevski presto u Srbiji Karadorđevići.⁴²² Dalje je u ovom listu, sredinom prve dekade januara, a u »Slovincu« u broju od 7. januara, navedeno da je đakovački biskup, Josip Juraj Strossmayer, uputio pismo predsedniku bugarske vlade, u kome »izražava svoju saosećajnost prema bugarskoj braći i divi se njihovoj hrabrosti«, a u broju od 7. januara, navedeno je da su imenovani predstavnici za buduće srpsko-bugarske pregovore iako još nije određeno mesto gde će se održati mirovni pregovori, dok je, dan docnije, u organu slovenačkih liberala navedeno: »Pregovori o miru između Bugarske i Srbije dosad još nisu otpočeli. Tome Srbija stalno pravi smetnje. Velike sile vrše pritisak na obe države da brzo zaključe mir«.⁴²³

Krajem prve dekade januara, u najčitanijem slovenačkom listu objavljen je uvodni članak s naslovom »Dunajski kabinet i Srbija«. U ovom važnom sastavu, koji

⁴²¹ Detaljnije podatke o političkim potezima srpske vlade za obezbeđenje ratnih priprema srpske vojske i merama velesila, usredsređenih na zahteve od srpske i bugarske vlade da otpočnu sa mirovnim pregovorima, v.: S. Novaković, op. cit., str. 45–54; S. Jovanović, Srpsko-bugarski rat, Političke i pravne rasprave, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IV ..., str. 182–184; isti, Srpsko-bugarski rat, Vlada Milana Obrenovića, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IX ..., str. 304–306; V. J. Vučković, op. cit., str. 73–88.

⁴²² »Slovenski Narod« 2, 4. I 1886.

⁴²³ Up.: »Slovenski Narod« 3, 4, 5 od 5, 7. i 8. I 1886; »Slovenec« 4, 7. I 1886.

se pojavio pred slovenačkom javnošću u vreme kada se bečka vlada bila uprla svom snagom da privoli Srbiju na otpočinjanje pregovora za zaključenje mira sa Bugarskom, provejava osnovna misao da Habsburška Monarhija snosi veliki deo odgovornosti što je Kraljevina Srbija izvršila 'agresiju na Kneževinu Bugarsku'.⁴²⁴ Zagovarajući tezu da Srbija nije bila kompetentna da ocenjuje da li je plovdivskim prevratom povređen Berlinski ugovor i narušena ravnoteža snaga na Balkanskom poluostrvu, pa, saobražno tome, nije imala bilo kakvog pravg uzroka 'za objavu rata Bugarskoj', anonimni pisac ovog članka kategorički osporava verodostojnost teze srpske vlade, prema kojoj su plovdivskim prevratom narušene određene odredbe Berlinskog ugovora i poremećena ravnoteža snaga na Balkanskom poluostrvu, jer je »ujedinjenje Bugarske stvar Evrope, koja ni dosad, kada su se prilike bistveno izmenile, još nije utvrdila šta se je faktično dogodilo. Tada za Srbiju nije bilo nikakve opasnosti i ako bi se htelo brinuti za njenu budućnost, to se je lako moglo i bez krvoprolića postići. Nikako nije bilo opravdano što je kralj Milan provalio u bugarsku zemlju, u predele, u kojima nema Srba i gde izostaje potreba oslobađati svoj narod«. Bečka vlada, umesto da naredi Državnoj banci da ne daje Srbiji kredit, postupa sasvim suprotno, jer naređuje ovom novčanom zavodu da obezbedi za srpsku vladu potrebna novčana sredstva. Svesna okolnosti, da Kraljevina Srbija sa praznom kasom ne može otpočeti rat protiv Bugarske, bečka vlada je srpskom ministru finansija »za dva dana obezbedila 25 miliona zajma«. U drugom delu ovog napisa, njegov nepoznati autor s pravom ističe, da je politika podstrekavanja Srbije na rat protiv susedne Bugarske od strane Habsburške Monarhije; donela neizmernu nesreću srpskom narodu i imala za cilj njeno još jače zadržavanje u austrougarskoj interesnoj sferi, čemu je privržen srpski vladajući režim,⁴²⁵ ali ne i narod, koji je svestan toga da je dospao u težak položaj zbog političkih interesa svog moćnog suseda. Na kraju ovog uvodnika je naglašeno, kako je Austro-Ugarska od sebe trajno odbila srpski narod svojom politikom huškanja ovog na rat protiv bugarskog naroda, u čemu su Mađari prednjačili. Zbog toga je preko potrebno da bečka vlada, poučena po nju štetnim političkim iskustvom obuzdavanja italijanskog nacionalnog pokreta, dozvoli da se srpski narod, kao i drugi slovenski narodi na Balkanskom poluostrvu, razvija samostalno i da mu na tom planu pruži potrebnu pomoć, pa će, zauzvrat, u njemu dobiti iskrenog i odanog prijatelja. Sadašnje negativne pojave u odnosima između Austro-Ugarske, s jedne, i Srbije i drugih slovenskih naroda na Balkanskom poluostrvu, s druge strane, rezultat su odsustva slovenske politike kod bečke vlade.⁴²⁶ Iz navedenog se može zaključiti, da je nepoznati autor pomenutog uvodnog članka imao u vidu politiku Habsburške Monarhije; sračunatu na trajno razbijanje sloge među jugoslovenskim narodima, posebno između Bugara i Srba, radi čega je, u krajnjoj liniji, podsticala Srbiju na rat protiv Bugarske, kako bi lakše zagospodarila Balkanskim poluostrvom. Naravno, otvoreno rezonovanje u tom smislu u Sloveniji, u to vreme, nije bilo moguće.

Nastavljajući da obaveštava svoje čitaoce o srpsko-bugarskim odnosima, organ slovenačkih liberala je, drugog dana druge dekade januara, objavio kratku informa-

⁴²⁴ o čemu je, što se tiče huškanja Srbije na rat protiv Bugarske od strane Habsburške Monarhije, doslovno navedeno ovo: »Ze potom je bilo jasno, da Srbi neso mogli svojega napada obrazložiti z državno potrebo, s politično nužnostjo. Oni so napovedali vojno vsled nizkih, neblagih nagibov. Prav čudno je pa bilo, da jih je pri tem podpirala velemoč, da je to storila Avstrija po večjem delu svojega prebivalstva, slovanska Avstrija. Čudno je bilo da srbskih zahtev, srbskih priprav nesu že iz prvoga začetka pobijali in odvrčali dunajski in peštanski listi, ki imajo, ali se vsaj zmirom delajo, da imajo zveze z vnanjim uradom na Dunaji. Avstrija tiči v trocarski mirovni zvezi: zakaj ni delala za mir v Belem gradu, za prijateljstvo mej balkanskimi državami, zakaj ni usodepolnega, bojevitega koraka za branila Srbiji, v kateri ima s pomočjo deželske banke (Länderbank) tako merodajno veljavo?« (Slovenski Narod 6, 9. I 1886).

⁴²⁵ o čemu je doslovno rečeno ovo: »Čakajmo časa in kmalu bomo videli, da bo Srbija v svojem srci začutila kamen tacega sosednega prijateljstva. Koliko je Srbom koristila vojna, ki so jo proti svojim bratom bili pričeli, to je že sedaj jasno. Koliko pa jim je kvara nanesla, to bode srbski narod skoro uvidel, in ne verjamemo, da bi nam bil zato hvaležen. Naša vnanja politika je srbski narod pahnila v veliko nesrečo, a kaj ima naša država od tega? Ima res v zavisnosti svoji srbsko kraljevino, toda kaj jej more koristiti zavisnost vnanje države brez vdanosti, kaj more dobrega pričakovati od sosedu, kateri je po njej prišel v nezgodo, a ima baš toliko moči, da se vam lahko maščuje?« (Slovenski Narod 6, 9. I 1886).

⁴²⁶ Slovenski Narod 6, 9. I 1886.

ciju o tome, kako Crna Gora nikako ne misli zaključiti savez sa Srbijom uperen protiv Bugarske, jer »knez Nikola osuđuje svaki rat između Slovena i želi da hrišćanski narodi na Balkanu žive jedni pored drugih u miru«. ⁴²⁷ Dalje je u ovom listu, trećeg dana druge dekade januara, objavljena informacija, preuzeta iz »Budapester Correspondenz«, u kojoj je, uz odobravanje ovog mađarskog lista, rečeno da »Srbija postavlja kao uslov otpočinjanja mirovnih pregovora sa Bugarskom vraćanje na status quo ante, tj. na stanje kakvo je bilo pre plovdivskog prevrata i da je odlučno protivna stvaranju Velike Bugarske. »Ako velike sile dozvole ujedinjenje Bugarske«, kako se izričito naglašava u navedenom mađarskom listu, »zauzvrat mora Srbija zahtevati, da joj se ustupi ne samo Vidin, nego, takođe, i to u prvom redu, Trnski okrug, pošto bi, inače, Bugarska, kad joj bude po volji; tim pravcem krenula da osvoji Makedoniju. Objektivnom ocenjivaču ti zahtevi Srbije izgledaju, potpuno opravdani«. Dalje je tamo navedeno: da se u Srbiji osporavaju pobjede bugarske vojske; da dolaze delegacije iz raznih krajeva Srbije kralju Milanu i zahtevaju nastavak rata protiv Bugarske; da Srbija niukom slučaju neće platiti ratnu odštetu Bugarskoj; i da je nastavak srpsko-bugarskog rata neizbežan ako se srpski zahtevi ne usvoje.

Dobro obavešten o stvarnom stanju stvari, nepoznati komentator je istakao, da Srbija istupa ratoborno iz razloga da bi iznudila što povoljnije mirovne uslove. ⁴²⁸ U broju od 14. januara organa slovenačkih liberala rečeno je, kako Srbija nastoji da zajedno s Grčkom »žarati protiv Bugarske, a dan docnije, da Srbija nastoji da do proleća oteže sa otpočinjanjem mirovnih pregovora, uprkos tome što Austro-Ugarska želi da to bude što pre, dok je u broju od 16. januara, u najčitanijem slovenačkom listu, navedeno da su velike sile uputile kolektivnu notu srpskoj vladi sa zahtevom da što pre otpočne mirovne pregovore sa Bugarskom, na koju je odgovorio predsednik srpske vlade, Milutin Garašanin, preko srpskog poslanika u Beču. Kao glavno, u tom odgovoru srpske vlade navedeno je da se Srbija odsudno protivi postavljanju teritorijalnih zahteva i traženju ratne odštete, a »predlaže samo to, da sa Bugarskom izvrši zamenu nekih krajeva u obostranom interesu«. ⁴²⁹ Krajem druge dekade januara, »Slovenski Narod« je kratko saopštio, kako je Srbija odbila zahtev velesila da demobilize, već je, navodno, 12. januara, pozvala »opet, čak, drugu rezervu i uputila ju u Niš«, što je »kod naroda pobudilo veliko negodovanje, jer želi mir«, a u broju prvog dana treće dekade januara stoji ovo: »Takođe je i Bugarska odgovorila na kolektivnu notu velesila, kojom se zahteva izvođenje demobilizacije. Prirodno je što je Bugarska odbila da izvrši demobilizaciju svoje vojske. Dokle god Srbija još uvek zveckaa sa sabljom i odugovlači sa otpočinjanjem mirovnih pregovora, Bugari ne mogu izvesti demobilizaciju svoje vojske«. Na kraju je, u smislu zaključka, rečeno ovo: »Ako velike sile jamče, da Srbija neće ponoviti napad na bugarsko zemljište i obezbede mir, Bugarska će odmah poslati vojnike kući«. ⁴³⁰ Na Srbiju i Grčku velike sile treba da izvrše pritisak što nisu demobilisale svoju vojsku, navedeno je u najčitanijem slovenačkom listu, u broju od 22. januara, a četiri dana docnije, kako postoji verovatnoća demonstracije engleskih ratnih brodova u grčkim vodama u cilju odvrćanja Grčke od rata, pa ako u tome bude postignut pozitivan rezultat, onda će Srbija biti prisiljena da demobilize svoje oružane snage. ⁴³¹ Konačno, u nekoliko brojeva krajem januara i početkom februara 1886, organ slovenačkih liberala je kratko saopštio svojim čitaocima, što se tiče srpsko-bugarskih neslaganja oko otpočinjanja mirovnih pregovora, sledeće: da Srbija ne traži povećanje svoje teritorije, stoji u broju od 27. januara; da će otpočeti srpsko-bugarski mirovni pregovori 2. ili

⁴²⁷ »Slovenski Narod« 8, 12. I 1886.

⁴²⁸ Sadržaj komentara o srpskim zahtevima pred otpočinjanje mirovnih pregovora glasi: »Potem takem je gotovo, da se zopet začne vojevanje. Tada mi mislimo, da Srbi le zato rožljajo s sabljom, da bi dosegli ugodnejše mirovne pogoje. Kar se tiče zjedinjenja Bolgarov, tega ne bode Srbija odločevala, ampak velevlasti, katere so že izjavile, da se mora vzhodnorumelijsko vprašanje odločiti od srpsko-bolgarskih mirovnih pogajanj. Sicer bodo pa srbski državniki sedaj gotovo miroljubnejši postali, ko so velevlasti skupno zahtevale, da Srbija demobilizuje.« (»Slovenski Narod« 9, 13. I 1886).

⁴²⁹ Up.: »Slovenski Narod« 10, 11, 12. od 14, 15. i 16. I 1886.

⁴³⁰ Up.: »Slovenski Narod« 14, 16 od 19. i 21. I 1886.

⁴³¹ Up.: »Slovenski Narod« 17, 20 od 22. i 26. I 1886.

3. februara i da će Srbija tražiti inkorporiranje svojoj teritoriji Vidina, stoji u broju od 30. januara; i da Bugarska ima pravo što se naoružava kada to čini Srbija, stoji u brojevima od 1. i 3. februara 1886. najčitanijeg slovenačkog lista.⁴³²

Organ slovenačkih klerikalaca je, nakon zaključenja primirja između Srbije i Bugarske, čvrsto stajao na poziciji potrebe da se što pre povedu između dve susjedne slovenske zemlje, Bugarske i Srbije, pregovori o zaključenju mira, pa je u dosta oštrom tonu kritikovao srpsku vladu, što i nadalje ne odustaje od namere da svoju zemlju ponovo uvuče u rat protiv Bugarske. Tako je, u prvom broju ovog lista iz 1886, objavljena poduža informacija, u kojoj je, kao najvažnije, navedeno da su 40 najuglednijih Beograđana predali srpskom kralju u Nišu spomenicu sa ratobornim sadržajem,⁴³³ a dan docnije je navedeno da je srpska vlada naimeenovala »svoga poslanika na dvoru u Londonu i državnog savetnika«, Čedomilja Mijatovića, za predstavnika Srbije na predstojećim mirovnim pregovorima između Srbije i Bugarske.⁴³⁴ Četiri dana docnije, u ovom listu je saopšteno da »srpske varoši i gradovi redom« nastavljaju sa slanjem svom kralju adresa odanosti i zahtevom da se nastavi rat protiv Bugarske, te se očekuje, kako stoji u zaključku ovog sastava, »da na proleće dođe do ponovnog klanja, ako se ne umešaju Austro-Ugarska i Rusija, u cilju sprečavanja bratoubistva«, a u broju od 11. januara je rečeno da velike sile vrše pritisak na srpsku i bugarsku vladu, kako bi što pre otpočele sa mirovnim pregovorima i da Srbija odugovlači sa otpočinjanjem pregovora, jer želi da dobije Vidin, u čemu neće uspeti, a dan docnije, u ovom listu je navedeno, kako Srbija, zabravivši na dobročinstva bečke vlade, želi da se emancipira od Austro-Ugarske i otpočne voditi neutralnu politiku ili će se, čak, približiti Rusiji.⁴³⁵ U smislu bezrezervne podrške intervenciji velesila na ubrzanje otpočinjanja srpsko-bugarskih mirovnih pregovora, ovaj list je kratko saopštio, drugog dana druge dekade januara, kako su velike sile, tog dana, dostavile kolektivnu notu srpskoj, bugarskoj i grčkoj vladi, zahtevajući da po hitnom postupku izvrše demobilizaciju svojih oružanih snaga, a tri dana docnije, oštro je kritikovan zahtev Srbije za status quo kao uslov za otpočinjanje mirovnih pregovora i njeno ubrzano spremanje za rat, naštó ukazuje 210.000 novoprodučenih metaka u Kragujevcu, dok je u broju od 16. januara ovog lista

⁴³² Up.: »Slovenski Narod« 21, 24, 25, 26 od 27, 30. I, 1. i 3. II 1886.

⁴³³ O čemu tamo doslovno stoji zabeleženo ovo: »Dalje so tako nesramni (40 uglednih Beograđana, koji su kralju Milanu uručili adresu u Nišu, m. pr., P. L.), da sedajući bratomorni boj prištevaju med najveća svoja junaška dela, kar so jih sploh kedaj doprinesli. Bolgare imenujujo prevzetne in brezobzirne sosedje; nam pa se zdi, da bo to ravno narobe prav. Dalje Milanu zatrjujejo, da bi bil on samega sebe in svojih prednikov nevreden, če bi ne bil Bolgarov 'z vojsko napadel, s čemur se je po njihovem mnenju potegnil na veljavo srbske države,' po mnenju skupnega Slovanstva jo je pa tako v blato pogazil, kakor svoje dni Vuk Branković, narodni izdajalec. Bolgarske zmage imenujujo le 'navidezne vspehe'; kaj so bile pa potem srbske batine? Sploh je celo spomenica sama baharija in laž, če nam bo prostor pripustil, hočemo jo priobčiti celo, da se bodo naši čitatelji sami prepričali o srbski zaslepljenosti« (»Slovenec« 1, 1. I 1886). — Deputacija uglednih beogradskih građana, koja je dostavila srpskom kralju adresu sa 40 potpisa, primljena je u Nišu od srpskog vladara »u 11 i po časova«, 11/23. decembra 1885. U ratobornoj adresi, njeni potpisnici su bugarske pobede u minulom ratu okarakterisali kao »prividne uspehe našeg neprijatelja«, a o karakteru rata srpske vojske stoji ovo: »Zaista nikad nije vladalac srpski vodio svetiju vojnu, a i, na diku srpskog plemena, nikad borac srpski nije bio tako oduševljen kao sad. Varoš Beograd to čestita svome dičnome Vladaocu i Njegovom narodu«. O gotovosti Beogradana da ponovo zarate stoji ovo: »Gospodaru, varoš Beograd sa onim istim oduševljenjem i uverenjem u važnost i pravednost današnjeg rata s kakvim Te je oduševljenjem i uverenjem pozdravila na Tvome polasku u vojnu, stoji i danas uz Tebe i moli Te, najpokornije, da računaj na njenu odanost i njenu gotovost da će svekolike žrtve podneti za slavu drage otadžbine; moli Te, da na mir s neprijateljem ne pristaješ dotle, dokle naša država i interesi srpskog plemena ne dobiju dovoljnih garantija da ih Bugarska u buduću mora više poštovati«. Kao najvažnije, u odgovoru na »pozdrav 40 odličnih Beogradana«, kralj je rekao: »Ako igda, rekao je kralj, ono danas nužno je doista opšte poštovanje i jednodušnost sviju sinova ove zemlje. Nosite, dakle, reče kralj, pozdravljajte Mojim vernim i milim Beogradanima: da mi današnja izjava njihova uliva još više snage da s narodom Mojim istrajem na putu odbrane i osiguranja životnih interesa i ugleda otadžbine.« (»Videlo« 262, 12/24. XII 1885).

⁴³⁴ Up.: »Slovenec« 1, 2 od 2. i 4. I 1886.

⁴³⁵ Up.: »Slovenec« 5, 7, 8 od 8, 11. i 12. I 1886. — Tačno je, da je krajem 1885. i početkom 1886. godine, oveći broj gradova iz Srbije podneo kralju Milanu, preko svojih deputata ili, pak, telegrafskim putem, adrese odanosti sa zahtevom da Srbija nastavi rat protiv Bugarske. Tako su građani Valjeva podneli adresu 2/14, građani Prokuplja 15/27, građani Požege 17/29. decembra, građani Aleksinca 21 (2. januara) decembra, Petrovca, Ljubovije i Bogatića 22 (3. januara 1886) decembra 1885, mačvanska, vranjska i valjevska deputacija 29 (10. januara 1886) decembra 1885. godine itd. (up.: »Videlo« 258, 267, 272, 273, 1, 2, 3, 4, 5 od 6/18, 18/30, 25, 29 (6, 10. I 1886) XII 1885, 1/13, 3/15, 4/16, 5/17, i 8/20. I 1886). — Zbog pritiska bečke diplomatije na srpskog kralja i njegovu vladu, naročito po zaključenju primirja, da Srbija izvrši demobilizaciju svoje vojske, otpočne mirovne pregovore sa Bugarskom i naročito zbog prećutnog odobravanja Austro-Ugarske sjedinjenja severnog i južnog dela Bugarske, srpski kralj se ohladio prema Austro-Ugarskoj i otpočeo, čak, pomišljati da se nasloni na Rusiju (V. J. Vučković, op. cit., str. 79—80).

rečeno, kako je bečka vlada upozorila Srbiju da će izgubiti potporu Austro-Ugarske ako odmah ne pristupi mirovnim pregovorima, našto je Beograd odgovorio pozitivno i, navodno, predložio Beč za mirovne pregovore, što Monarhija, s pravom, nije prihvatila, »kako joj se docnije ne bi prebacilo da je na ovaj ili onaj način uticala na zaključenje mira«. ⁴³⁶ Međutim, u broju od 18. januara, u ovom listu je kratko saopšteno, bez komentara, kako je predsednik srpske vlade, Milutin Garašanin, odbio zahtev velikih sila da izvrši demobilizaciju srpske vojske pre potpisivanja mirovnog ugovora, a narednog dana je rečeno, kako adrese varoši i gradova, pojedinaca i grupa građana, upućene sprskom kralju sa izrazima odanosti i zahtevom nastavka rata protiv Bugarske, nisu plod demokratskog i slobodnog opredeljenja već »činovničkog despotizma«, jer srpske vlasti hapse one koji se protive ratnoj hysteriji, »dok je u ovom listu, od zadnjeg dana druge dekade januara, rečeno kako se računa sa mogućnošću zaključenja, u skoroj budućnosti, srpsko-grčkog saveza uperenog protiv Turske ili, pak, protiv Bugarske, što još nije poznato. Ta namera je, kako je tamo istaknuto, glavni razlog odbijanja Srbije i Grčke zahteva velikih sila da izvrše demobilizaciju svojih oružanih snaga. Kao važno navedeno je i ovo: »Sigurno je da će srpsko-grčki savez Evropa, odnosno Austrija i Rusija odmah rastrgnuti čim bi na Bugare bila izvršena agresija«. ⁴³⁷ Konačno, prvog dana treće dekade januara, u ovom listu je kratko saopšteno kako je Bugarska iskreno privržena miru, ali zbog ratobornog držanja Srbije i Grčke nije u mogućnosti da svoju vojsku demobilše, a dan docnije je apelovano na Austro-Ugarsku i Englesku da prva prisili Srbiju, a druga Grčku da demobilšu svoje oružane snage, dok je u broju od 23. januara izrečena oštra osuda na adresu Srbije što poziva pod oružje »nove klase« vojnih obveznika, uz napomenu da srpska vlada ne može računati na povoljnu situaciju u slučaju da obnovi rat protiv Bugarske, jer joj »Grčka može pružiti veoma malu pomoć, dok će Turska biti na strani Bugarske, što je potpuno ispravno sve dotle dok Bugarska ne dobije samostalnost«. ⁴³⁸

Ostali listovi koji su 1886. izlazili u Sloveniji, shodno svom raspoloživom prostoru, uglavnom su u dovoljnoj meri i blagovremeno obavestili svoje čitaoce o važnijem što se odnosi na ratne pripreme Srbije kao glavnu smetnju za brzo otpočinjanje srpsko-bugarskih mirovnih pregovora. Ti listovi su upoznali svoje čitaoce i sa zahtevima, koje su obe zainteresovane države postavljale i tražile da budu akceptirani pre nego što bi njihovi predstavnici seli za pregovarački sto. Svi ondašnji slovenački listovi su zagovarali tezu da treba što pre da se zaključi mir između Srbije i Bugarske, uz dosta blagu osudu Srbije što to onemogućava sa svojim intenzivnim pripremama za obnovu rata, u čemu su »Edinost« i »Soča« činili izuzetak, jer su podvrgli oštroj kritici držanje Srbije. ⁴³⁹

Slovinci su iz kratkih i po sadržaju dosta šturih saopštenja, koja se odnose na natezanja oko određivanja mesta za vođenje mirovnih pregovora između Srbije i Bugarske, mogli zaključiti, da je bilo teško postići sporazum o tome gde će biti održana srpsko-bugarska mirovna konferencija. Dva najčitanija lista u Sloveniji, »Slovenski Narod« i »Slovenec«, sredinom januara, objavili su identičnu informaciju, u kojoj je istaknuta miroljubivost Bugarske, uz napomenu kako je bugarskom knezu svejedno gde će se održati mirovna konferencija za zaključenje mira između Bugarske i Srbije, dok, nasuprot tome, srpska vlada zahteva da to bude »mesto pod njenim uticajem«. ⁴⁴⁰ U broju od 18. januara, oba ova lista su kratko saopštila, bez komentara, da je od strane velikih sila određen Bukurešt za mesto mirovnih pregovora između Srbije i Bugarske, što je, tri dana docnije, saopštio i »Slovenski Gospodar«

⁴³⁶ Up.: »Slovenec« 8, 11, 12 od 12, 15. i 16. I 1886.

⁴³⁷ Up.: »Slovenec« 13, 14, 15 od 18, 19. i 20. I 1886.

⁴³⁸ Up.: »Slovenec« 16, 17, 18 od 21, 22. i 23. I 1886.

⁴³⁹ Up.: »Edinost« 1, 5, 7, 9, 10 od 1, 16, 23, 30. I i 3. II 1886; »Soča« 2, 3 od 8. i 15. I 1886; »Slovenski Gospodar« 53, 1, 2, 3, 4, 5 od 31. XII 1885, 7, 14, 21, 28. I i 4. II 1886, str. 426, 6, 13, 21, 29, 37; »Laibacher Zeitung« 2, 4, 6, 10, 15, 16, 21, 25, 27 od 4, 7, 9, 14, 20, 21, 25, 27. I i 4. II 1886, str. 13, 27, 44, 79, 124, 133, 175–176, 211–212, 228; »Laibacher Wochenblatt« 282, 283, 284, 285 od 2, 9, 16. i 23. I 1886.

⁴⁴⁰ Up.: »Slovenski Narod« 10, 14. I 1886; »Slovenec« 10, 14. I 1886.

svojim čitaocima.⁴⁴¹ Najzad, u broju od 29. januara, organ slovenačkih klerikalaca je izvestio kako je srpski kralj Milan, nakon dugog noćnog savetovanja sa predsednikom svoje vlade, Milutinom Garašanićem, odlučio da pristane na to da u Bukureštu budu vođeni srpsko-bugarski mirovni pregovori i da će na njima kao predstavnik Srbije učestvovati Čedomilj Mijatović.⁴⁴²

Dva dana posle sporazuma između Turske i Bugarske o stvaranju personalne unije između Kneževine Bugarske i Istočne Rumelije, tj. 23 (4. februara) januara 1886. otpočela je u Bukureštu mirovna konferencija za zaključenje mira između Bugarske i Srbije. Na predlog Rusije, velike sile su zahtevale da se u Bukureštu ne razmatra »ono stanje stvari koje je pre rata postojalo na osnovu Berlinskog ugovora«, što je značilo, da je Srbija bila sprečena da pokrene pitanje plovdivskog prevrata, a Bugarska pitanje o zemljišnoj naknadi koju je, po njenom mišljenju, njoj Srbija dugovala. Jedno od važnih pitanja, koje je otežavalo i odugovlačilo mirovne pregovore, jeste ratna odšteta, koju je Bugarska zahtevala od Srbije, a ova odlučno odbijala da ju plati. Austro-Ugarska je tvrdila da Srbija nema odakle da plati ratnu odštetu, što su Nemačka i Engleska akceptirale. Pod pritiskom Nemačke, Austro-Ugarske i Engleske, Bugarska se odrekla ratne odštete, dobivši zauzvrat od njih pristanak za ujedinjenje Istočne Rumelije sa Kneževinom Bugarskom. Odbijen je zahtev Srbije, da se u mirovnim ugovoru predvidi zaključenje trgovinskog ugovora između Bugarske i Srbije. Pošto nije moglo doći do toga, da se Bugarska odrekne Istočne Rumelije niti, pak, da Srbija pristane na ujedinjenje severnog i južnog dela Bugarske, to je trebalo nastaviti s ratom, čemu su velike sile bile odlučno protivne. Radi toga je srpska vlada predložila tekst mirovnog ugovora, koga su turska i bugarska pregovaračka strana, kao i velike sile, prihvatili, 17 (1. marta) februara 1886. On se svodio na jednu jedinu tačku: »Mir se povraća između Kraljevine Srbije i Kneževine Bugarske od dana kad se ovaj ugovor potpiše«. Mirovni ugovor između Srbije i Bugarske, koji predstavlja najkraći ugovor te vrste koji je ikada zaključen, potpisan je 19 (3. marta) februara 1886, na dan osme godišnjice Sanstefanskog mirovnog ugovora, dok su ratifikacije izmenjene 5/17. marta 1886. Već 20 (4. marta) februara 1886. u Beogradu je objavljen ukaz o demobilizaciji srpske vojske, a dan docnije takav ukaz je obnarodovan i u Sofiji o demobilizaciji bugarske vojske. Srpski vladar je otišao u Niš, kako bi lično vršio nadzor nad razoružanjem srpske vojske.⁴⁴³

Konsekventno stojeći na stanovištu, kao i ranije po zaključenju primirja, Slovenici su, u ogromnoj većini, i za vreme trajanja mirovne konferencije u Bukureštu, odlučno zahtevali da se što pre potpiše mirovni ugovor između Srbije i Bugarske, osuđujući srpsku vladu zbog odugovlačenja pregovora, postavljanjem neprihvatljivih zahteva. Inače, u toku trajanja mirovne konferencije, 23 (4. februara) januara — 19 (3. marta) februara 1886, katkada je u slovenačkim listovima bila prisutna bojazan da će doći do prekida pregovora i obnove srpsko-bugarskih neprijateljstava. Sredinom prve dekade februara, organ slovenačkih liberala je obavestio slovenačku javnost o početku rada mirovne konferencije u Bukureštu na dan 4. februara, kao i o tome da je ruski poslanik u Beogradu, Aleksandar Persijani, »toplo preporučio« predsedniku srpske vlade, Milutinu Garašaniću, da što pre zaključi mir sa Bugarskom, te »da u vezi Bregova i istočnorumelijskog pitanja ne postavlja nikakve uslove«. ⁴⁴⁴ Dalje je u ovom listu, u broju od 6. februara, navedeno da će Bugarska u pogledu trgovine izaći u susret Srbiji, zaključenjem sa njom trgovinskog ugovora, »ali joj neće ustupiti ni stopu svoje zemlje«, a devet dana docnije, kratko je napome-

⁴⁴¹ Up.: »Slovenski Narod« 13, 18. I 1886; »Slovenec« 13, 18. I 1886; »Slovenski Gospodar« 3, 21. I 1886, str. 21.

⁴⁴² »Slovenec« 23, 29. I 1886.

⁴⁴³ Opširnije o toku mirovnih pregovora u Bukureštu i zaključenju mira između Srbije i Bugarske, v.: S. Jovanović, Srpsko-bugarski rat, Političke i pravne rasprave, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IV . . . , str. 184—192; isti, Srpsko-bugarski rat, Vlada Milana Obrenovića, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IX . . . , str. 306—309; V. J. Vučković, op. cit., str. 88—93, 96—98; J. Mitrev, Istorija na Srpsko-bugarskata vojna 1885 . . . , str. 430—435.

⁴⁴⁴ »Slovenski Narod« 28, 5. II 1886.

nuto, kako je Porta dostavila ovlašćenje svom delegatu na mirovnim pregovorima u Bukureštu, Madžid-paši, na turskom jeziku, što je nepotrebno dovelo do zastoja pregovora, budući da je bilo potrebno 2—3 dana da se tekst prevede na francuski jezik, dok je u broju od 16. februara ispoljena nada u skoro zaključenje mirovnog ugovora između Srbije i Bugarske, jer je, navodno, anuliran upliv ratobornih krugova u Srbiji, pa su kralj Milan i predsednik vlade, Milutin Garašanin, odlučili da što pre zaključe mir sa Bugarskom i demobilizuju vojsku.⁴⁴⁵ Narednog dana, tj. u broju od 17. februara, navedeno je kako su zastupnici Austro-Ugarske, Nemačke i Engleske u Beogradu zahtevali od srpske vlade da čim pre potpiše mirovni ugovor sa Bugarskom, našto im je odgovoreno da Turska zavlači mirovne pregovore, a sedam dana docnije, u ovom listu je lakonski rečeno: »treba očekivati, da se uskoro zaključi mir između Bugarske i Srbije«, dok je u broju od 26. februara, suprotno tome, sa žaljenjem konstatovano, kako još nije zaključen mir, budući da Bugari nisu zadovoljni sa srpskom formulacijom teksta ugovora, po kojoj se predlaže obnavljanje stanja od pre 2/14. novembra 1885, »kada su bile diplomatske veze između Srbije i Bugarske prekinute i granica zatvorena. Bugarska vlada želi«, kako se sa odobravanjem podvlači na kraju ovog saopštenja, »da se obnovi diplomatska veza sa Srbijom i sprovede demobilizacija.«⁴⁴⁶ U informaciji od prethodnog dana februara, došlo je do izražaja pesimističko raspoloženje u vezi mogućnosti skorog potpisivanja mirovnog srpsko-bugarskog ugovora i okrivljena Srbija kao glavni krivac za to, jer ne pristaje, ni pod koju cenu, da, po sklopljenom miru, obnovi dobrosusedske odnose sa Bugarskom, kako se predviđa u nacrtu mirovnog ugovora Turske, a u brojevima od 1. i 2. marta, naročito je istaknuto, da je odloženo potpisivanje mirovnog ugovora, budući da srpska vlada uporno odbija da, nakon zaključenja mira, normalizuje odnose sa Bugarskom, dok je, najzad, u broju od 3. marta, u rubrici »Telegrami 'Slovenskemu Narodu'«, kao poslednja vest, saopšteno: »Beograd, 3. marta. Mijatović telegrafše da je u Bukureštu potpisan mirovni ugovor«. U informaciji, koja je objavljena, pomenutog dana, u rubrici »Politični razgled. Vnanje države« organa slovenačkih liberala, kratko je rečeno, da je turski predlog teksta mirovnog ugovora usaglašen sa srpskim predlogom i prihvaćen od srpske vlade, pa će »mir između Bugarske i Srbije biti uskoro zaključen«. Taj mir, ističe se na kraju ove informacije, nije siguran, jer »diplomatski odnosi između Srbije i Bugarske neće biti obnovljeni.«⁴⁴⁷

Poput »Slovenskog Naroda«, i ostali listovi u Sloveniji, tokom februara i početkom marta 1886, obavestavali su slovenačku javnost, naravno, u granicama svojih mogućnosti, o najvažnijem što se tiče rada mirovne konferencije u Bukureštu, ističući potrebu da se što pre zaključi mir između Bugarske i Srbije. Oni su upoznali svoje čitaoce sa preprekama koje su stajale na putu brzog zaključenja mira i označili Srbiju kao glavnu kočnicu napredovanja u pregovorima, jer je postavljala neprihvatljive zahteve s namerom da što duže vremena otegne mirovne pregovore. Naročito je »Slovenec« podvrgao oštroj kritici uporno insistiranje srpske vlade da se povрати stanje između Bugarske i Srbije kakvo je bilo pre 2/14. novembra 1885, zahtevajući da se ne samo obnove diplomatski odnosi već i vaspostave ranije prijateljske veze između Beograda i Sofije.⁴⁴⁸

Potpisivanje mirovnog ugovora između Srbije i Bugarske, slovenačka javnost je primila sa odobravanjem ali i sa izvesnom dozom zebnje da se, radi odsustva u mirovnom ugovoru uobičajenih komponenti, kojima se između zainteresovanih strana rešavaju sporna pitanja i garantuje dugotrajan i čvrst mir, između nepo-

⁴⁴⁵ Up.: »Slovenski Narod« 29, 36, 37 od 6, 15, i 16. II 1886.

⁴⁴⁶ Up.: »Slovenski Narod« 38, 44, 46 od 17, 24, i 26. II 1886.

⁴⁴⁷ Up.: »Slovenski Narod« 47, 48, 49, 50 od 27. II, 1, 2, i 3. III 1886.

⁴⁴⁸ Up.: »Slovenec« 35, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50 od 13, 20, 22, 23, 24, 27. II, 1, 2, i 3. III 1886; »Edinost« 13, 14, 15, 16, 17, 18 od 13, 17, 20, 24, 27. II i 3. III 1886; »Soča« 6, 7, 8, 9 od 5, 12, 19, 27. II 1886; »Novice« 4, 9 od 27. I, 3. III 1886, str. 32, 72; »Slovenski Gospodar« 6, 7, 8, 9 od 11, 18, 25. II i 4. III 1886, str. 45, 53, 61, 70; »Laibacher Zeitung« 37, 39, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 49 od 16, 18, 20, 22, 23, 24, 26, 27. II i 2. III 1886, str. 311—312, 328, 344, 356, 363, 368, 382, 390, 409; »Laibacher Wochenblatt« 287, 288, 289, 290, 291 od 7, 13, 20, 27. II i 6. III 1886.

mišene dve susedne slovenske države obnove neprijateljstava. Ta misao čini osnovni sadržaj uvodnika s naslovom »Mir' mej Srbi in Bolgari«, objavljenog u organu slovenačkih liberala, u broju od 4. marta 1886, i podužeg saopštenja, objavljenog istog dana kad i rečeni uvodnik, u organu slovenačkih klerikalaca, u rubrici »Politični razgled. Vnanje države«. Nakon konstatacije da između Srbije i Bugarske i dalje ostaju napeti odnosi,⁴⁴⁹ nepoznati autor ovog uvodnika istakao je, kao najvažnije, sledeće, što se delimično navodi i u saopštenju objavljenom u organu slovenačkih klerikalaca: da je Kraljevina Srbija, podstaknuta od strane Austro-Ugarske, bezrazložno izvršila agresiju na susednu Kneževinu Bugarsku; da su srpski državnici svojim beskrupuloznim istupanjima, po obustavljanju srpsko-bugarskih neprijateljstava, osporavali pobeđe bugarske vojske, dobivši u tom svom bezobzirnom postupku podršku nekih velikih sila, što je dovelo do znatnih teškoća pri formulisanju teksta mirovnog ugovora; da je Srbija odugovlačila pregovore o zaključenju srpsko-bugarskog mirovnog ugovora, što ne bi mogla činiti da nije imala podršku velikih sila, jer »kada su otpočele rasprave o samoj stvari bio je svaki bugarsko-turski zahtev mrtav pokopan, tj. 'a limine' odbačen od pobeđenika«; da je posle dužih pogađanja »uvažen srpski predlog, da će jedan jedini član Bukureškog mira određivati 'mir' bez 'prijateljstava', mir na trošnim nogama, kakav je bio pre 14. novembra prošle godine, kada između Bugarske i Srbije nije bilo diplomatskog opštenja, već mnogo spornih pitanja«; i da je po završetku rata bez pobeđenika i pobeđenika morao doći i »mir« sa istim karakterom, što je delo evropske diplomatije, »koja je u Bukureštu drugi put spasla Srbiju«.⁴⁵⁰ Dva najčitanija slovenačka lista, u broju od 4. marta, sa zadovoljstvom su obavestili svoje mnogobrojne čitaoce, kako je srpski kralj Milan, odmah po potpisivanju mirovnog pregovora u Bukureštu, »izdao ukaz o demobilizaciji aktivne i prvog poziva narodne vojske, a vojni ministar odredio je sve potrebno što se odnosi na tu stvar«, a četiri dana dočnije, saopšteno je kako je bugarski knez »potpisao ukaz za demobilizaciju«.⁴⁵¹ Pored toga, organ slovenačkih liberala, kratko je saopštio slovenačkoj javnosti, u broju od 5. marta, kako je u sabornoj crkvi u Sofiji, 3. marta, održano blagodarenje; posvećeno zaključenju mira sa Srbijom kao i Sanstefanskom miru, zaključenom 1878. između Rusije i Turske, a potom je bugarski knez izdao proglas, u kome je izrazio zahvalnost bugarskom narodu na požrtvovanju, ispoljenom u minulom ratu, dok je narednog dana to isto rečeno u nešto opširnijoj verziji, uz dopunu: posle blagodarenja, u Sofiji je održana vojna parada, pa se potom narod uputio pred knežev dvorac, gde je nekoliko vojnih orkestrara sviralo bugarsku himnu »Šumi Marica«. Na kraju je rečeno da je slična svečanost 3. marta održana i u Plovdivu.⁴⁵² Treba, kako mislimo, reći i to, da je u informaciji, objavljenoj u broju od 12. marta, u »Slovenskom Narodu«, podvrgnuta oštroj kritici austrofilaska politika Srbije kao i namera ondašnje bugarske vlade da se približi Austro-Ugarskoj. Tamo je, kao najvažnije, nakon napomene kako bugarska vlada, Petka Karavelova, namerava da se približi Habsburškoj Monarhiji, s nadom da će njeni Sloveni srušiti supremaciju Nemaca i Mađara i preuzeti kormilo

⁴⁴⁹ o čemu doslovno u navedenom uvodniku organa slovenačkih liberala stoji ovo: »Potomci naši, ki bodo prebirali zgodovinn, ne bodo na prvi pogled ugnali, kaj pomeni 'mir', ki je bil sklenjen mej Srbi in Bolgari ter podpisan v Bukarešti dne 3. t. m. To ni mirovna pogodba v vsakdanjem pomenu besede, to ni 'mir' s tisto tendencijo, katera je bistvo dogovorom mej državami, ki so po vročih bojih stopile k zeleni mizi in tu izrekle, da je pravda končana s to izgubo na tej, z drugo izgubo, oziroma z dobičkom na druge strani. Pravda mej južnima bratoma pa še ni končana četudi je sklenjen 'mir', ta 'mir' le pove, da je ostala mej njima napetost, kakor je bila predno je Srb napovedal Bolgaru vojno, napetost, ki je prouzročila, da so se mej slovanskima državama pretrgale vezi diplomatske, katere se tudi v Bukareštu nesu mogle znova ustvariti: (»Slovenski Narod« 51, 4. III 1886). — Budući da do pravog izmirenja između Bugarske i Srbije nije moglo doći, pošto Bugari nipošto nisu hteli da se odreknu ujedinjenja severnog i južnog dela Bugarske, a Srbi to nisu hteli ni pod koju cenu akceptirati, to je ostalo, kao izlaz, da se nastavi rat. Medutim, tome su bile velike sile odsudno protivne. »Pokoravajući se silama, Srbija je zahtevala da se mir zaključi tako, kako neće izgledati da je glavni spor između nas i Bugara raspravljen, kada raspravljen nije. Neka se prosto kaže: Mir se povraća. — i ništa više! Sile su rado prihvatile naš predlog. Njima se on svidao stoga, što je uprošćavao stvar, postavljao sporna pitanja na stranu, omogućavao brzo zaključenje mira. Verovatno iz istih razloga, ni Porta ni Bugarska nisu se protivile našem predlogu« (S. Jovanović, Srpsko-bugarski rat, Vlada Milana Obrenovića, knj. treća, Sabrana dela Slobodana Jovanovića, IX... str. 308).

⁴⁵⁰ Up.: »Slovenski Narod« 51, 4. III 1886; »Slovenec« 51, 4. III 1886.

⁴⁵¹ Up.: »Slovenski Narod« 51, 54 od 4. 1. 8. III 1886; »Slovenec« 51, 54 od 4. 1. 8. III 1886.

⁴⁵² Up.: »Slovenski Narod« 52, 53 od 5. i 6. III 1886.

države, istaknuto ovo: »Mi sumnjamo da bi to bilo korisno za bugarski narod. Potrebno je da bugarski državnici obrate pažnju na Srbiju da bi uvideli posledice takve politike. Otkako se je Srbija obrnula od Rusije, neprestano propada. Nanosi sramotu celom Slovenstvu«. ⁴⁵³ »Soča« je, sredinom prve dekade marta, saopštila da je Srbija »kiselog lica« i pod pritiskom velikih sila potpisala 3. marta u Bukureštu mirovni ugovor s Bugarskom, ali bez obnavljanja prijateljskih odnosa, o čemu je, dan docnije, upoznala svoje čitaoce i »Edinost«, naglasivši da je »zasada između Srbije i Bugarske rat otklonjen, ali ne zadugo«, jer je Srbija primorana od vesila da zaključi mir, »a o prijateljstvu sa Bugarskom neće ni da čuje«, dok su »Novice« vrlo kratko obavestile svoje čitaoce o potpisivanju mirovnog ugovora između Srbije i Bugarske tek u broju od 10. marta, bez komentara, a »Slovenski Gospodar« dan docnije, na isti način. ⁴⁵⁴ Pošto je, u broju od 3. marta, organ Pokrajinske vlade za Kranjsku posvetio opširan uvodni članak o toku mirovnih pregovora u Bukureštu i objavio tekst mirovnog ugovora, koga su prihvatile zainteresovane strane i velike sile, kao i to da je srpski delegat u Bukureštu dobio nalog da potpiše akt o mirovnom ugovoru, uz konstataciju da izostaje klauzula o obnovi dobrosusedskih odnosa između Bugarske i Srbije, to je u ovom listu, narednog dana objavljeno saopštenje o potpisivanju mirovnog ugovora između Srbije i Bugarske, bez zapaženog komentara, kako je postupio i organ domaćih Nemaca, dva dana docnije. ⁴⁵⁵

Na kraju ovog rada, osvrnućemo se i na rešenje istočnorumelijskog pitanja i na stav slovenačke javnosti prema tom političkom fenomenu. Dva dana pre početka konferencije mira u Bukureštu između Srbije i Bugarske, 21 (2. februara) januara 1886, postignut je sporazum između Porte i bugarske vlade, saobrazno kome će sultan postaviti bugarskog kneza, Alexandra Battenberga, za generalnog gubernatora Istočne Rumelije na pet godina, shodno odredbama Berlinskog kongresa. Veoma važna komponenta ovog sporazuma bila je postavka o potrebi zaključenja vojnog odbrambenog saveza između Turske i Bugarske. O ovom sporazumu je obavestila turska vlada velike sile, tražeći od njih saglasnost. ⁴⁵⁶ Paralelno sa mirovnim pregovorima u Bukureštu, vođeni su i pregovori između predstavnika velikih sila o istočnorumelijskom pitanju. Rusija se odlučno protivila Portinom zahtevu da sa Bugarskom zaključi odbrambeni savez, jer bi takva obaveza mogla dovesti ovu slovensku državu u situaciju da za interese Turske ratuje protiv svake hrišćanske države, koju turska vlada okvalifikuje kao agresora. S obzirom da je Nemačka stala uz Rusiju, a Engleska s novom vladom na čelu sa vođom Liberalne stranke, William Ewart Gladstone, nije se više zalagala za tursko-bugarski savez, to je Porta bila prinuđena da ga se odrekne. Usled upornog protivljenja Rusije postavljanju Alexandra Battenberga za

⁴⁵³ »Slovenski Narod« 58, 12. III 1886.

⁴⁵⁴ Up.: »Soča« 10, 5. III 1886; »Edinost« 19, 6. III 1886; »Novice« 10, 10. III 1886, str. 83; »Slovenski Gospodar« 10, 11. III 1886, str. 77.

⁴⁵⁵ Up.: »Laibacher Zeitung« 50, 51 od 3. i 4. III 1886, str. 414, 416, 424; »Laibacher Wochenblatt« 291, 6. III 1886.

⁴⁵⁶ O tome je slovenačka javnost bila blagovremeno obavestena. Naime, jedan dan pre potpisivanja bugarsko-turskog sporazuma, tj. u broju od 1. februara, organ slovenačkih klerikalaca je objavio informaciju, u kojoj je navedeno 6 tačaka po kojima je postignut sporazum između Bugarske i Turske o Istočnoj Rumeliji, od kojih je najvažnija 1. tačka, kojom se predviđa postavljanje od strane sultana za njegovog namesnika u Istočnoj Rumeliji bugarskog kneza, Alexandra Battenberga, a dva dana docnije, u ovom listu je navedeno: »Sultan je potvrdio bugarsko-turski ugovor, koga je objavio zajedno sa cirkularom, upućenom velikim silama, kojim se ove pozivaju na konferenciju da potvrde sporazum«. Dan docnije, »Slovenski Narod« je saopštio, kako će između Kneževine Bugarske i Istočne Rumelije biti obrazovana personalna unija, pošto će bugarski knez od sultana biti postavljen za generalnog gubernatora u Istočnoj Rumeliji, dok je, istog dana, u »Slovenec« navedeno da je »sultan priznao bugarskog kneza, Alexandra Battenberga, za doživotnog gospodara Istočne Rumelije, s tim da ga lako zbaci ako se pokaže prema njemu neveran«. Dalje je, u organu slovenačkih klerikalaca, u broju od 8. februara, rečeno kako je »povodom ujedinjenja Istočne Rumelije sa Bugarskom« održano, u prisustvu kneza, u sabornoj crkvi u Sofiji blagodarenje, u nedelju, 7. februara, a takođe i u drugim crkvama, nakon čega je bila vojna parada, kako je narednog dana istaknuto, kako je navedena proslava održana u celoj Bugarskoj, uz naglasak da je istočnorumelijska vojska inkorporirana bugarskoj armiji i da su u celoj Istočnoj Rumeliji »raspušteni sudovi, pošto su bili u turskim rukama, te će se iznova po bugarskom modelu ustrojiti« (up.: »Slovenec« 25, 26, 27, 30, 31 od 1, 3, 4, 8. i 9. II 1886; »Slovenski Narod« 27, 4. II 1886).

O bugarsko-turskom sporazumu od 21 (2. februara) januara 1886, obavestili su, uglavnom, i drugi listovi koji su tada izlazili u Sloveniji, iznevši ono što i »Slovenec«, ali u znatno sažetijoj formi (up.: »Edinost« 11, 6. II 1886; »Soča« 6, 7 od 5. i 12. II 1886; »Slovenski Gospodar« 5, 4. II 1886, str. 37; »Laibacher Zeitung« 28, 29 od 5. i 6. II 1886, str. 237, 243—244).

generalnog gubernatora Istočne Rumelije, to je na Konferenciji ambasadora velikih sila u Carigradu, 24 (5. aprila) marta 1886, prihvaćen predlog da se taj položaj poveri »knezu Bugarske«, bez navoda imena, sa mandatom u trajanju 5 godina. Na pomenutoj ambasadorskoj Konferenciji, u dvorcu Tophani, u turskoj prestonici, potpisan je takozvani Tophanski akt, kojim je faktičko ujedinjenje severnog i južnog dela Bugarske dobilo i međunarodno priznanje.⁴⁵⁷

Slovenački listovi su blagovremeno i verodostojno obavestili slovenačku javnost o navedenom načinu rešenja istočnorumelijskog pitanja, uz konstataciju da su, konačno, i velike sile priznale ujedinjenje severnog i južnog dela Bugarske, čime je realizovana želja bugarskog naroda da živi u jednoj državi. Pored toga, slovenački listovi su istakli, kao važno, da sankcionisanje od strane velikih sila sjedinjenja Istočne Rumelije sa Kneževinom Bugarskom predstavlja veoma važnu i sigurnu garanciju za očuvanje mira na Balkanskom poluostrvu.⁴⁵⁸

Dakle, što se tiče stava Slovenaca prema zaključenju primirja i mira između Srbije i Bugarske i događajima koji su im prethodili, na osnovu navedenog, može se zaključiti da su se, s malim izuzecima, zalagali za sledeće: da Srbija i Bugarska što pre zaključe primirje i povedu pregovore za potpisivanje mirovnog ugovora; da naročito Srbija odugovlači sa pregovorima o primirju, jer postavlja neprihvatljive zahteve i vrši pripreme za obnovu rata protiv Bugarske; da srpski kralj i njegova vlada odugovlače sa pripremama za mirovne pregovore, jer se spremaju da obnove rat protiv svog slovenskog suseda; da je Srbija na mirovnim pregovorima u Bukureštu predložila veoma čudnu i nemoguću formulaciju mirovnog ugovora i to samo u jednoj tački, ne predviđajući vaspostavljanje prijateljskih srpsko-bugarskih odnosa; da akt o potpisivanju mira u Bukureštu sadrži samo jednu tačku, koju je predložila Srbija, ne garantuje dug i siguran mir između Bugarske i Srbije, jer nedostaje klauzula o obnovi dobrosusedskih odnosa; i da su takvom mirovnom ugovoru, kojim je Bugarska oštećena, kumovale velike sile, a naročito Austro-Ugarska, koja je Srbiju spasla od potpunog vojnog poraza, a potom to učinila i na mirovnim pregovorima u Bukureštu.

Zaključak

Glavna predigra srpsko-bugarskog rata 1885. bila je timočka buna i njene posledice, koje su se ispoljile u progonu radikala i afirmaciji autokratske vlasti kralja Milana i Napredne stranke kao vladajuće partije i emigriranju izvesnog dela radikala u Bugarsku i prihvatanje ovih od nje 1884, što je prouzrokovalo pogoršavanje srpsko-bugarskih odnosa. Posredstvom svojih listova, slovenačka javnost je bila blagovremeno i dosta dobro upoznata sa događajima u Srbiji tokom 1884. i 1885. do kraja druge dekade septembra, kada je došlo do plovdivskog prevrata. Liberalna struja slovenačkog nacionalnog pokreta, sudeći po sadržaju sastava objavljenim u njenim organima, »Slovenskom Narodu«, »Soči« i »Eдинosti«, odlučno je osuđivala autokratsku vladavinu kralja Milana i njegove naprednjačke vlade i ukidanje demokratskih zakona o opštinskoj samoupravi, štampi, zbori i dogovoru iz 1881. Pored toga, slovenački liberali, kao i umereni konzervativci, čije je gledište zagovarao »Slovenski Gospodar«, zalažući se za politiku jačanja jugoslovenske solidarnosti i stvaranje zajedničke jugoslovenske države, nisu odobravali austrofilsku politiku srpskog kralja i njegovog naprednjačkog režima, opravdano smatrajući, da je time za duže vreme potpuno paralisana borba jugoslovenskih naroda za oslobođenje od tuđinske

⁴⁵⁷ Opširnije o završnoj fazi pregovora među velikim silama o istočnorumelijskom pitanju, v.: S. Jovanović, *Srpsko-bugarski rat, Političke i pravne rasprave*, knj. treća, *Sabrana dela Slobodana Jovanovića*, IX . . . , str. 193—202; V. J. Vučković, *op. cit.*, str. 90, 98; J. Mitev, *Istorija na Srpsko-bugarskata vojna 1885 . . .*, str. 435—440.

⁴⁵⁸ Up.: »Slovenski Narod« 78, 79 od 7. i 8. IV 1886; »Slovenec« 78, 79 od 7. i 8. IV 1886; »Eдиност« 28, 29 od 7. i 10. IV 1886; »Soča« 15, 9. IV 1886; »Novice« 14, 7. IV 1886, str. 112; »Slovenski Gospodar« 15, 15. IV 1886, str. 117; »Laibacher Zeitung« 79, 8. IV 1886, str. 653; »Laibacher Wochenblatt« 296, 10. IV 1886.

vlasti i stvaranje zajedničke jugoslovenske države. Srbiji je stavljeno do znanja, da je takvom svojom unutrašnjom i spoljnom političkom orijentacijom svoju ulogu u jugoslovenskom pokretu degradirala i kompromitovala te, saobrazno tome, više ne igra, niti može igrati pijemontsku ulogu kod jugoslovenskih naroda u njihovoj borbi za oslobođenje od tuđinske vlasti. Klerikalno i konzervativno orijentisan deo slovenačke javnosti kao i pristalice zvanične politike bečke vlade, uz domaće Nemce, sa svojim organima, »Slovenec«, »Novicama«, »Laibacher Zeitungom« i njenim večernjim dodatkom, »Ljubljanskim Listom«, i »Laibacher Wochenblattom«, odobravali su autokratsku vladavinu kralja Milana i njegovog naprednjačkog režima, a tako isto i sve mere, koje su u Srbiji tokom 1884. preduzete u cilju učvršćenja pozicija srpskog kralja i njegove vlade. Slovenačka javnost je, tokom 1884. i 1885. do plovdivskog prevrata, s napregnutom pažnjom pratila konstantno pogoršavanje srpsko-bugarskih odnosa i bila je upoznata sa pravim uzrocima te nemile pojave. U slovenačkim listovima se, u prvoj polovini 1885, isticalo da dok su granični sporovi, tokom 1884, pomutili dobrosusedske odnose između Beograda i Sofije, to je konkurentnska borba između Bugarske i Srbije za Makedoniju, u toku prve polovine 1885, te odnose još više zaoštrila. Izuzev organa Pokrajinske vlade za Kranjsku, »Laibacher Zeitung«, i organa domaćih Nemaca, »Laibacher Wochenblatta«, koji su jednostavno saopštavali o slabljenju međusobnih odnosa između Bugarske i Srbije, bez komentara, a prećutno su se tome, svakako, radovali, svi ostali slovenački listovi iskreno su žalili što je do toga došlo i želeli da se nesporazumi otklone i vaspostave dobrosusedski odnosi između dve susedne slovenske države, ističući da politika svađe koristi zajedničkom neprijatelju, Turskoj. To znači, da je skoro cela slovenačka javnost bila protivna pogoršavanju odnosa između Srbije i Bugarske, jer je smatrala da to nanosi neprocenjivu štetu težnji neoslobođenog dela jugoslovenskih naroda da se oslobode i ujedine sa svojim slobodnim sunarodnicima.

O događajima vezanim za plovdivski prevrat, 6/18. septembra 1885, tj. o faktičkom sjedinjenju Istočne Rumelije sa Kneževinom Bugarskom, Slovenci su bili blagovremeno i skoro do u detalje upoznati. Naročito treba istaći, da je, sem najkonzervativnijeg dela slovenačke javnosti, doslednih zagovornika politike bečke vlade i domaćih Nemaca, koji su zagovarali nepovredivost odluka Berlinskog kongresa i, prema tome, osuđivali plovdivski prevrat, većina Slovenaca bezrezervno odobravala ujedinjenje severnog i južnog dela Bugarske, i to odmah po prevratu. Doduše, nešto docnije, kao rusofili, osuđivali su bugarskog kneza, Alexandra Battenberga, što je bez Rusije, u naslonu na Englesku, prihvatio plovdivski prevrat. Slovenci su se, i pored toga, nadali da će Rusija svoj stav osuđivanja plovdivskog prevrata izmeniti, i iz ljubavi prema bugarskom narodu, akceptirati ujedinjenje Bugarske. Ogromna većina slovenačkog javnog mnjenja, nasuprot konzervativno i režimski orijentisanoj manjini, koja je zagovarala neprikosnovenost odredaba Berlinskog mirovnog ugovora i odobravala ratne pripreme Srbije za njenu konflagraciju sa Bugarskom u cilju anuliranja tekovina plovdivskog prevrata, oštro je kritikovala avanturističku i ratobornu politiku srpskog kralja Milana i njegove vlade, naročito kad je bilo očigledno da je uperena ne protiv Turske već protiv susedne Bugarske. Pored toga, većina Slovenaca je kritikovala i politiku sila Trojecarskog saveza zbog njihovog protivljenja ujedinjenju Bugarske, dok je podržala i pohvalila politiku Engleske, Francuske i Italije zbog njihovog zalaganja za ujedinjenje severnog i južnog dela Bugarske. Austro-Ugarskoj je od većine Slovenaca zamereno, što svojim autoritetom ne upliviše na srpskog kralja i njegovu vladu, da prekinu sa ratnim pripremanjima i odustanu od odluke da vođe rat protiv susedne Kneževine Bugarske.

Od početka neprijateljstva pa do obustavljanja ovih na srpsko-bugarskom ratu, 2/14 — 16/28. novembra 1885, Slovenci su bili dosta dobro i blagovremeno obavешteni o obostranim borbenim dejstvima. Liberalna struja slovenačkog nacionalnog pokreta, kako se vidi iz pisanja njenih listova, »Slovenskog Naroda«, »Edinosti« i »Soče«, pa i klerikalna struja sa svojim listom, »Slovenec« i, donekle, ume-

rena konzervativna struja sa svojim organom, »Slovenskim Gospodarom«, osuđivali su prodiranje srpske vojske ka glavnom stratezijskom objektu, Sofiji, priželjkujući potpuni neuspeh ofanzive srpskoj vojsci, jer su ovu, bez ustručavanja, okarakterisali kao agresora. Radi toga je ogromna većina Slovenaca iskreno pozdravila odlučujuću pobedu bugarske vojske nad glavninom srpskih snaga, u bici kod Slivnice, 5/17 — 7/19. novembra 1885, a isto tako i njene pobjede koje su iza toga sledile, u završnim operacijama ovog kratkotrajnog rata, zaključno sa bojem kod Pirota, 14/26 — 15/27. novembra 1885. Taj, veći deo slovenačke javnosti, veličao je pobjede bugarskih snaga, ističući da su bugarski ratnici iznenadili evropsku javnost svojim uspesima, jer je vladalo, gotovo, sveopšte uverenje da će neuporedivo obučenija, bolje naoružana i sa bogatim ratnim iskustvom, srpska vojska, veoma brzo i pobedonosno završiti rat protiv, u svakom pogledu, inferiornijih bugarskih oružanih snaga. Manji deo slovenačke javnosti, tj. njen konzervativni deo sa svojim organom »Novice«, pristalice politike bečke vlade sa organom, »Laibacher Zeitung« i njenim večernjim dodatkom »Ljubljanskim Listom«, te i stranka domaćih Nemaca sa svojim organom, »Laibacher Wochenblattom«, želeli su pobjedu srpske vojske, hiperbolišući njene uspehe u početnoj, prvoj fazi srpsko-bugarskog rata 1885. Pa, ipak su bili prinuđeni da priznaju poraz srpske vojske u bici kod Slivnice kao i u borbama u završnoj fazi operacija, kao, na primer, u boju kod Pirota, 14/26 — 15/27. novembra 1885. Ovaj deo slovenačke javnosti, do pred kraj samog rata, ispoljavao je nadu u to, da će se srpska vojska srediti i preći u pobedonosnu protivofanzivu. Uvidevši, konačno, da je za Srbiju rat izgubljen, konzervativni i prorežimski deo slovenačke javnosti je isticao da je neumešnost u komandovanju srpske Vrhovne komande, na čelu sa kraljem Milanom, bila presudni faktor neuspeha srpske vojske.

Nakon obustave neprijateljstava, kao i po zaključenju primirja, tokom decembra 1885. i januara 1886, gotovo sva slovenačka javnost je smatrala da je neophodno potrebno, da Srbija i Bugarska što pre otpočnu pregovore za zaključenje časnog mira, oštro osuđujući Srbiju što namerno bojkotuje pripreme za mirovne pregovore, budući da poziva nova godišta pod oružje, vrši nabavke oružja i oružane spremne, te time javno manifestuje svoju gotovost da obnovi neprijateljstava protiv Bugarske. Takav stav su zauzimali Slovenci i tokom februara 1886, kada su vođeni srpsko-bugarski mirovni pregovori u Bukureštu, oštro kritikujući srpsku vladu što postavlja neprihvatljive zahteve i tako oteže unedogled rad mirovne konferencije u Bukureštu. Slovenci su podvrgli oštroj kritici naročito završnu formulaciju mirovnog ugovora srpske vlade, smatrajući da se njome ne obezbeđuje trajan mir između Srbije i Bugarske. Valja reći i to, da su slovenački listovi često apelovali na velike sile da vrše pritisak, naročito na Srbiju, kako bi je sklonili na popustljivost i gotovost da što pre zaključi mir sa Bugarskom. Inače, Slovenci su pozdravili potpisivanje srpsko-bugarskog mirovnog ugovora, ali su ga kritikovali zbog odsustva u njemu potrebnih komponenti, kojima bi se garantovalo vaspostavljanje ne samo trajnog mira već, takođe, i dobrosusedskih odnosa između Bugarske i Srbije. Osim toga, Slovenci su, zagovarajući od izbijanja bugarske krize, potrebu ujedinjenja severnog i južnog dela Bugarske, iskreno pozdravili odluku velikih sila, početkom aprila 1886, o akceptiranju personalne unije između Kneževine Bugarske i Istočne Rumelije, odnosno faktično priznanje od velesila ujedinjenja severnog i južnog dela Bugarske. Konačno, naročito su slovenački liberali, preko svog lista, »Slovenskog Naroda«, otvoreno kritikovali bečku vladu što je podsticala Srbiju na rat protiv Bugarske, a potom je, uvidevši da joj pretila potpuna vojna katastrofa, pretnjom prisilila bugarskog kneza da obustavi borbena dejstva protiv srpskih snaga. Osim toga, Habsburška Monarhija je podupirala srpski mirovni plan i zaključenje mirovnog ugovora, koji ne garantuje trajni mir između Srbije i Bugarske.

Ovakvo dosledan stav većeg dela slovenačke javnosti, usredsređen na osudu agresivne politike kralja Milana i njegove vlade prema Bugarskoj i zalaganje za ujedi-

njenje severnog i južnog dela Bugarske, bio je u potpunosti opravdan i progresivan iz sledećih razloga:

1) jer je bio na liniji nacionalnooslobodilačke borbe balkanskih naroda za oslobođenje od tuđinske vladavine i stvaranje samostalnih država;

2) jer Bugarska, sem Istočne Rumelije, nije mogla više ništa dobiti, pa ni Makedoniju, budući da su se tome najodlučnije protivile sve velike sile, pa i Engleska, pošto bi to bio put ka stvaranju sanstefanske Bugarske;

3) jer napad Srbije na Bugarsku, koja se oslobađala od Turske, radi odbrane odredaba Berlinskog ugovora i potražnje teritorijalne naknade, ne od Turske, u kojoj je srpski živalj vadio za pomoć, već od Bugarske, bio je u suštosti suprotnosti sa načelom narodnosti, u čije se ime vodila borba za oslobođenje i ujedinjenje srpskog naroda;

4) jer od ujedinjene Bugarske Srbiji nije pretila neposredna opasnost, pošto Bugarska, zbog nesređenih unutrašnjih prilika, ne bi mogla ni pomisliti da bilo koga od suseda ugrozi; i

5) jer ni u daljoj perspektivi, kako su i sami događaji kasnije pokazali, Srbiji od Bugarske nije pretila nikakva opasnost, s obzirom da spolja nije imala dovoljnu potporu za takav poduhvat, koji bi, inače, naišao na odlučan otpor i od strane drugih jugoslovenskih naroda.

Treba još reći i to, da je Srbija zaratila protiv Bugarske da bi sprečila ujedinjenje bugarskog naroda. Međutim, neuspeh srpske vojske u ratu učvrstio je ujedinjenje Istočne Rumelije sa Kneževinom Bugarskom, jer su velike sile uvidele da je bugarski narod, tokom rata, ispoljio odlučnost da ni po koju cenu neće dozvoliti da se vrati stanje koje je bilo pre plovdivskog prevrata, pa su odlučile da sankcioniraju bugarsko ujedinjenje.

Kao najvažnija i najneugodnija posledica srpsko-bugarskog rata od 1885. godine, svakako je duboko ukopan jaz nepoverenja, ne samo između vladajućih krugova Bugarske i Srbije, već i bugarskog i srpskog naroda, što je konveniralo velikim silama, a posebno Austro-Ugarskoj, koja je pretendovala da na bazi politike *divide et impera*, od sredine prošlog veka pa do svog raspada, zagospodari Balkanskim poluostrvom.

Zusammenfassung

DIE SLOWENEN UND DER SERBISCH-BULGARISCHE KRIEG 1885

Petko Luković

Mit Schärfe verurteilte der liberal orientierte Teil der slowenischen Öffentlichkeit verschiedene Züge des autokratischen Regimes König Milans und der Regierung der sog. fortschrittlichen Partei, insbesondere aber das Sistieren fortschrittlicher gesetzlicher Bestimmungen aus dem Jahre 1881 und deren Ersatz, Mitte 1885, durch neue, ganz undemokratische normative Akten. Im Gegensatz dazu billigten der klerikale, konservative und regimemäßig orientierte Teil der slowenischen Öffentlichkeit, ebenso wie die dort ansässigen Deutschen, die reaktionäre Politik König Milans und die Maßnahmen, die durch seine Regierung mit dem Ziel getroffen wurden, die Alleinherrschaft des Königs zu festigen. Die Positionen der slawischen Solidaritätspolitik fest bewahrend, kritisierten die slowenischen Liberalen die austrophile politische Orientierung Serbiens und hoben hervor, daß meistens gerade deswegen das derzeitige Regime sowie die Habsburger Monarchie, die eine selbständige Entwicklung Serbiens verhindere, beim serbischen Volk verhaßt seien. Im Laufe des Jahres 1884 und in der ersten Hälfte des Jahres 1885 begannen sich die serbisch-bulgarischen Beziehungen zunehmend zu verschlechtern, worüber die Slowenen rechtzeitig und ausreichend informiert wurden. Es kann gefolgert werden, daß ein Großteil der Slowenen die Nachrichten über eine ständige Verschlechterung der Beziehungen zwischen Belgrad und Sofia mit Bedauern entgegennahm und die beiden Seiten wegen

ihrer Unnachgiebigkeit offen verurteilte, wobei Serbien größere Schuld zugeschrieben wurde, da es mehr Unnachgiebigkeit als Bulgarien bekundete.

Die Slowenen wurden rechtzeitig und gut über alle wichtigeren Ereignisse in Zusammenhang mit dem Plovdiver Umsturz benachrichtigt. Die Anhänger der Partei einheimischer Deutscher, die Ultrakonservativen und die Fürsprecher der Politik der Wiener Regierung, die sich für die Unantastbarkeit der Bestimmungen des Berliner Kongresses einsetzten, verurteilten den Anschluß des Ostrumeliens an das Fürstentum Bulgarien, billigten die Mobilisierung der serbischen Armee und deren Krieg gegen Bulgarien mit dem Ziel einer Wiederherstellung des Zustandes vor dem Plovdiver Umsturz. Im Gegensatz zu ihnen verteidigten die liberal orientierten Slowenen, gemäßigte Klerikale und Konservative, unmittelbar nach dem Plovdiver Umsturz und auch später, offen und entschieden das Bedürfnis nach Vereinigung von Nord- und Südbulgarien. Serbien wurde wegen seiner Kriegsvorbereitungen auf einen Überfall auf Bulgarien scharf kritisiert, indem man es ihnen zu verstehen gab, eine territoriale Kompensation für die Vereinigung Bulgariens wäre keinesfalls auf Kosten des bulgarischen, sondern auf Kosten des türkischen Territoriums im Altserbien und Makedonien zu suchen.

Die große Mehrheit der slowenischen Öffentlichkeit, vornehmlich deren liberal orientierter Teil, verurteilte vorbehaltlos die Kriegserklärung Serbiens an Bulgarien. Ein Großteil der Slowenen wünschte offen eine Niederlage der serbischen Armee herbei und hielt mit seiner Befriedigung nicht hinter dem Berge, als die serbischen Streitkräfte eine Niederlage bei Slivnica und in den folgenden Kämpfen einstecken mußten. Die slowenischen Blätter kritisierten den Entschluß des bulgarischen Fürsten, Alexander Battenberg, weil er die Kampfbarkeit seiner Armee auf das serbische Territorium verlagerte und weil er die Empfehlung der Mächte des Drei-Kaiser-Bündnisses, die Kampfhandlungen einzustellen, nicht annahm, sondern Kriegsoperationen fortsetzte und Piroćin einnahm. Ein Großteil der slowenischen Presse kritisierte die Wiener Regierung, weil sie über ihren Gesandten in Belgrad, den Grafen Rudolf Khevenhüller, Druck auf den bulgarischen Fürsten ausübte, der am 16/28. November 1885 eine Einstellung aller Feindseligkeiten auf Seiten der bulgarischen Armee befahl. Es muß hervorgehoben werden, daß die Slowenen rechtzeitig und meist wahrheitsgetreu über die Ereignisse auf dem serbisch-bulgarischen Kriegsschauplatz informiert waren, denn die slowenischen Blätter übermittelten kritisch, was sie sowohl aus den bulgarischen als auch aus den serbischen Quellen bezogen.

Die slowenische Öffentlichkeit bestand darauf, daß Serbien und Bulgarien nach Einstellung der Kampfhandlungen sobald wie möglich einen Waffenstillstand schließen, um dann, ohne Aufschub, Verhandlungen für den Abschluß eines Friedensvertrages in Gang zu bringen. Scharf verurteilten deshalb die slowenischen Blätter den serbischen König Milan und seine Regierung für absichtliche Verzögerung eines Waffenstillstandsabkommens und für die Vorbereitungen auf eine Fortsetzung des Krieges gegen Bulgarien. Solche Kritiken richteten sich gegen Serbien sowohl nach dem Abschluß des Waffenstillstandes als auch im Verlauf der Friedensverhandlungen in Bukarest. Sie betrafen das bewußte Hinhalten in der Phase der Vorbereitung der Friedensverhandlungen sowie bei deren Ablauf bis zur Unterzeichnung des Friedensvertrages in Bukarest.

ČASOPIS ZA ZGODOVINO IN NARODOPISJE

Revija z najdaljšo tradicijo med slovensko zgodovinsko periodiko objavlja prispevke, ki niso zanimivi le za bralce iz severovzhodne Slovenije, saj posegajo tudi v širši okvir slovenske zgodovine.

ČZN izdaja Zgodovinsko društvo v Mariboru s sodelovanjem mariborske univerze. Naročiti ga je moč pri Založbi Obzorja, YU-62001 Maribor, Partizanska 5.